2

3.30
LLENGUA

Jordi Ginebra, Joan Melià, Toni Mollà i altres. Coordinador: Isidor Marí.

La llengua als països catalans

FundacióJaumeBofill

Llibres apareguts en aquesta col·lecció

1. «ELS ESTRANGERS A ESPANYA»
M. Carrillo, H. García Morago,
J. M.ª Manté, J. Pascual.
Coordinació: M. Carrillo.
Setembre 1992

2. «LA LLENGUA ALS PAÏSOS CATALANS»
Coordinació: Isidor Marí.
Octubre 1992

Altres Títols en preparació

3. «LA LLIBERTAT INDIVIDUAL I ELS SEUS LÍMITS»
Coordinació: Xavier Arbós.

000063
3.30 LLENGUA

Jordi Ginebra, Joan Melià, Toni Mollà
i altres. Coordinador: Isidor Marí.

La llengua als països catalans

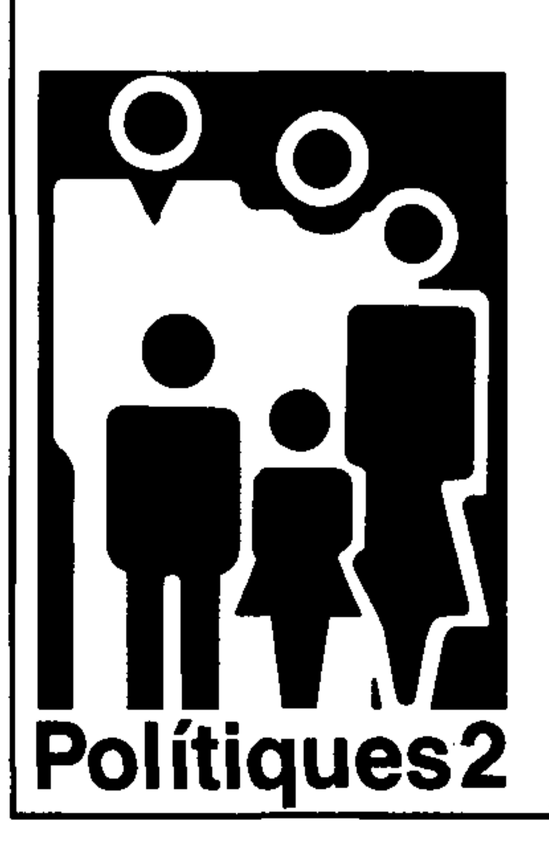

FundacióJaumeBofill

Octubre 1992

La col.lecció *Polítiques* publica informes que analitzen quina política s'està fent actualment sobre una qüestió rellevant de la nostra societat. L'informe que presentem, número 2 de la col.lecció, ha estat elaborat a Barcelona el mes de setembre de 1992.

© by Fundació Jaume Bofill
Propietat d'aquesta publicació (incloent-hi la coberta):
Publicacions de la Fundació Jaume Bofill.Provença 324, 1er. 08037 Barcelona
Disseny de la coberta: Narcís Comadira
Dipòsit legal B-37376/92
ISBN 84-85557-32-8
Impressió: F&P Institut Gràfic. Quintana 45. Esplugues de Llobregat
Prohibida la reproducció total o parcial per qualsevol mitjà, sense l'autorització de la Fundació Jaume Bofill.

Han col.laborat en aquest número de *Polítiques*:

Jordi Ginebra
Professor de la Universitat Rovira i Virgili
Toni Mollà
Sociolingüista, coautor de ***Curs de Sociolingüística***
Joan Melià
Professor i vece-rector associat de la Universitat de les Illes Balears
Rosabel Ganyet
Responsable del departament d'Assessorament Lingüístic del Govern d'Andorra
Miquela Valls
Professora de la Universitat de Perpinyà
Francesc Ricart
Membre de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca
Rafael Caria
Escriptor i historiador. Director de la ***Revista de l'Alguer***
Isidor Marí
Subdirector de la Direcció General de Política Lingüística

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ 9

I LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA AL PRINCIPAT DE CATALUNYA. Jordi Ginebra 15

La situació prèvia 15
L'enfocament inicial de la política lingüística (1980-1989) 18
El nou impuls a la política lingüística (1989-1992) 21
Resultats i valoració 22
Propostes polítiques que podrien sorgir a partir de l'anàlisi de la realitat lingüística 24
Referències bibliogràfiques 26

II LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA AL PAÍS VALENCIÀ. Antoni Mollà 29

La dècada dels vuitanta 29
L'acció de govern: la política lingüística 43
Cloenda 47
Bibliografia 47

III LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A LES BALEARS. Joan Melià 49

La situació prèvia 49
L'estatut i la política lingüística 56
La llei de normalització lingüística 59
Efectes de la política lingüística 62
Valoració i perspectives 74
Bibliografia 78

IV LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A ANDORRA, CATALUNYA NORD, LA FRANJA I L'ALGUER.
Rosabel Ganyet, Miquela Valls, Francesc Ricart, Rafael Caria 87

Els antecedents: la situació sociolingüística cap a 1980 87
Repercussions de la política lingüística desenvolupada a Catalunya, el País Valencià i les Balears 96
Marc jurídic 99
Evolució de la situació lingüística 101
Valoració de l'estat de la llengua 108
Referències bibliogràfiques i documentals 110

V COMENTARIS FINALS 117

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest informe és recollir les dades essencials sobre les polítiques lingüístiques aplicades els darrers anys als diversos territoris de llengua catalana, amb una orientació no simplement descriptiva, sinó a manera de balanç valoratiu, si bé des d'una òptica sociolingüística i no implicada en les posicions de partit. La finalitat de l'informe és fornir les bases per a un debat a l'entorn d'aquest tema.

El treball s'estructura en quatre apartats, seguits d'unes consideracions finals i precedits d'aquests mots de presentació. Els tres primers capítols són sengles informes sobre les polítiques lingüístiques autonòmiques desenvolupades a Catalunya, el País Valencià i les illes Balears, a càrrec, respectivament, de Jordi Ginebra, Toni Mollà i Joan Melià. L'atenció especial dedicada a aquests territoris ens sembla justificada tant pel fet de constituir les unitats administratives on es conté la major part de la població de llengua catalana com perquè són precisament els àmbits on s'ha desenvolupat, arran de l'aprovació dels respectius estatuts d'autonomia, una nova política de normalització lingüística.

La nostra voluntat d'oferir un panorama del conjunt de la comunitat lingüística ens ha decidit a incloure un quart capítol, dedicat a l'evolució paral·lela de la situació lingüística a Andorra, la Catalunya Nord, la Franja d'Aragó i l'Alguer, tot i que les circumstàncies de les polítiques lingüístiques hi són força diferents. Malgrat aquesta heterogeneïtat, conèixer les tendències lingüístiques en aquests territoris i les actuacions de les respectives institucions -estatals, regionals o locals- envers el català ens ha semblant no sols útil, sinó indispensable. Només la manca d'unitat administrativa, la reduïda població (uns 2.000 habitants) i la dificultat d'obtenir-ne informacions ens han fet desistir de referir-nos també als llogarets de llengua catalana de l'àrea del Vinalopó que pertanyen administrativament a Múrcia (altiplans del Carxe).

Aparentment, segons algun estudi recent sobre la zona[1], l'evolució de la llengua en aquests llocs ha seguit les tendències del conjunt del Vinalopó Mitjà, però la separació administrativa pot induir-hi una dinàmica pròpia diferenciada.

Aquest quart capítol ha estat confegit a partir de la refosa dels informes preparats, respectivament, per Rosabel Ganyet, Miquela Valls, Francesc Ricart i Rafael Caria, els passatges dels quals han estat reproduïts de forma quasi literal i íntegra, si bé ordenats d'una manera diferent, amb la intenció de potenciar-ne la visió de conjunt, tal com vam acordar amb els responsables de la Fundació Jaume Bofill.

La mateixa voluntat de facilitar la visió global de l'informe va fer que encarreguéssim tots set treballs als seus autors d'acord amb un esquema comú, que hi és perceptible amb lleugeres matisacions. Aquests n'eren els grans apartats:

1. Els antecedents: situació lingüística als inicis de les polítiques lingüístiques (cap a 1980).

2. L'enfocament inicial de les polítiques lingüístiques autonòmiques (o, per al capítol IV, les repercussions d'aquestes polítiques en els altres territoris).

3. El marc jurídic i reglamentari de la llengua.

4. L'evolució de la situació sociolingüística (efectes de la política lingüística).

5. Una valoració dels autors.

---

[1] Brauli MONTOYA, *La interferència lingüística al sud valencià*, Generalitat Valenciana, València, 1989.

Som conscients que la delimitació del període (1980-1992) és relativament arbitrària. Els canvis sociolingüístics s'havien iniciat abans de les primeres mesures formals de política lingüística a Catalunya després de les eleccions de 1980. Els estatuts d'autonomia de la Comunitat Valenciana i de les Illes Balears, en canvi, no s'aprovarien fins alguns anys més tard, de manera que els processos tampoc no són plenament sincrònics. Amb més motiu podríem qüestionar la validesa d'aquests límits per a Andorra, la Catalunya del Nord o l'Alguer. Concedim-los sols, per tant, un valor de referència purament instrumental, convençuts a més que el 1992 no és tampoc cap punt final, sinó en tot cas una inflexió en un procés obert també cap al futur.

La importància que alguns dels informes originals concedien als fets anteriors a 1980 (en passatges sacrificats en nom de la brevetat i l'homogeneïtat del conjunt) ens obliga a fer-hi almenys alguna referència.

Jordi Ginebra ens recordava que la lluita social a favor del català té una llarga història, que es remunta als nuclis resistencials dels primers anys de la dictadura franquista i es manifesta en la represa de les edicions en català, en revistes com **Poesia** (1944-45) o **Ariel** (1946-51), en premis literaris com el **Joanot Martorell** de novel·la (1946) o l'**Óssa Menor** de poesia (1950), etc. El pas a la dècada dels seixanta marca una inflexió: **Serra d'Or**, nascuda el 1959, aconsegueix el 1964 dotze mil subscriptors; el 1961 havien aparegut **Oriflama** i **Cavall Fort** i naixien la Nova Cançó i Edicions 62; el 1965 es crea a la Universitat de Barcelona la primera càtedra de filologia catalana; el 1968 es comença l'Enciclopèdia Catalana i s'editen cinc-cents títols en la nostra llengua; el 1969 té lloc la primera Universitat Catalana d'Estiu... La recuperació del català a l'ensenyament feia també progressos significatius. L'òmnium Cultural i l'Institut d'Estudis Catalans creaven la JAEC el 1961; l'any següent es constituïa la Comissió Delegada d'Ensenyament (després DEC) i el 1966 apareixia l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Les primeres escletxes ofertes per la Llei General d'Educació (1970) i el Decret 1433/1975 permetrien que més de seixanta-sis mil escolars de Catalunya tinguessin classes de català el curs 1974-75.

Toni Mollà subratllava, en un sentit semblant, com les élites culturals són les que generen noves interpretacions de la realitat i perspectives de canvi social.

Els joves universitaris organitzadors de l'homenatge a Ausiàs March a la Universitat de València (1959), l'impacte de Joan Fuster, Lluís-V. Aracil i Rafael-Ll. Ninyoles, són fites inicials de la reivindicació moderna de l'ús del català al País Valencià. El 1968 apareix l'Escola Tramuntana, la primera en català. L'any següent, la revista **Gorg** i el programa radiofònic de Castelló **Nosaltres els valencians**, a càrrec de Vicent Pitarch. Els anys 70 es produeix el que T. Mollà anomena *la connexió social* entre la minoria activa i amplis sectors de la societat: la normalització lingüística es converteix en un objectiu col·lectiu inexcusable. El Secretariat d'Ensenyament de l'Idioma, creat el 1971, aglutina la lluita cívica (no sols educativa) per la llengua. Poc després sorgirien (1974) les polèmiques sobre la catalanitat del valencià, impulsades ja per **Las Provincias**, com a reacció espanyolista davant el *perill català*. La seva màxima virulència els anys 1977-82, precisament quan es gestava l'estatut d'autonomia, no seria ni casual ni innòcua. Tot i això, la gran mobilització dels ensenyants arran del Decret de Bilingüisme de 1979 i contra els intents antinormistes de la UCD (Peris Soler i Amparo Cabanes), i la seva ferma defensa de la unitat de la llengua representada per les Normes de Castelló de 1932, donen fe de la vertebració aconseguida pel moviment valencianista arreu del país.

Joan Melià, al seu torn, destacava al seu preàmbul l'impacte de la immigració arribada a les Balears a partir dels anys 70 a causa de l'expansió turística. L'any 1940, sols el 6,7% de la població insular era d'origen extern, però el 1975 aquesta proporció havia ascendit ja al 24,8% (el 33,7% a Palma). Aquest fet, unit a la pressió política en favor del castellà, ha fet que la població autòctona adopti pautes de comportament lingüístic temorenques i que es freni la integració lingüística dels immigrats: segons el cens de 1986, el 95% dels arribats abans de 1940 entenen el català i el 74% saben expressar-s'hi. L'eix de la majoria de les mobilitzacions i campanyes en favor de la normalització lingüística ha estat, des de la seva creació el 1962, l'Obra Cultural Balear, que té implantació a Mallorca, Menorca i Formentera i col·labora amb entitats afins com l'Institut d'Estudis Eivissencs. L'any 1976, per exemple, en el marc del Congrés de Cultura Catalana, es van promoure dues campanyes, per la cooficialitat del català (encapçalada per Aina Moll) i per la seva oficialitat (impulsada per Gabriel Bibiloni).

Rafael Caria, finalment, resumia la història de la catalanitat de l'Alguer, des que fou conquistada als genovesos pel rei Pere III el 1354. Poblada de catalans, valencians i mallorquins, absorbeix en segles posteriors aportacions humanes importants de Sardenya, de la ribera ligur, de Nàpols i de Sicília, que deixen el seu rastre en la llengua, però no en trenquen la continuïtat. El 1720, pel Tractat de Londres, Sardenya passa als Savoia i s'inicia el distanciament i el declivi de l'ús escrit del català, la seva vulgarització i la decadència literària. Tot i això, el català encara perdura en alguns arxius, com en els **Registres dels Barranchells** fins al 1829, entre minories cultes i en l'ús oral, si bé allunyant-se progressivament dels altres parlars catalans. A Eduard Toda i Güell es deu el redescobriment de l'Alguer per part de la Renaixença catalana. El I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb la participació de Ciuffo i Palomba, o l'associació **La Palmavera** representen una efímera renaixença local. La llengua persistiria sobretot a causa de la seva vinculació al sistema de vida tradicional fins al final de la Segona Guerra Europea.

Aquests antecedents i els informes reproduïts a continuació presenten un panorama prou complet de la llengua en el seu marc territorial, que no hem volgut deixar d'anomenar Països Catalans, convençuts del nostre dret de disposar d'un nom per al conjunt de la comunitat lingüística, amb independència de l'articulació política que cadascú legítimament aspiri a conferir-li. Malgrat els estigmes, els oblits i els abandonaments, aquesta ens sembla la més respectuosa, la menys ambigua i la menys desafortunada de les denominacions que podem adoptar per a la nostra col.lectivitat. Afegim que les dificultats de designació i les que comporta una descripció conjunta com la del nostre informe no són més que petites mostres dels greus problemes que representa la fragmentació de la nostra comunitat lingüística, un obstacle que es farà present en tots els textos i que reprendrem en les consideracions finals.

D'altra banda, cal tenir en compte -i així ho fan els informes que segueixen- l'existència d'uns marcs estatals que condicionen de manera innegable les polítiques aplicades a la llengua catalana. D'una manera especial, pel fet de contenir la major part dels Països Catalans, l'ordenament jurídic i la política de l'Estat espanyol representen un marc de condicionaments que caldrà

valorar en els nostres comentaris finals, ja que no s'hi dedica un apartat específic de l'informe.

Un tercer marc haurà de ser objecte de la nostra consideració: el procés d'unificació d'Europa. La seva influència als inicis del període estudiat era certament escassa, però ha crescut extraordinàriament, com indiquen diversos dels treballs que apleguem, i esdevé un punt de referència inexcusable de cara al futur de la nostra llengua.

Deixem constància, per acabar, del nostre agraïment a tots els qui han col·laborat en la realització d'aquest informe, confiant que sigui útil a la plena recuperació de la nostra comunitat lingüística.

Isidor Marí i Mayans
Coordinador de l'informe

I LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA AL PRINCIPAT DE CATALUNYA (1980-1992)

Jordi Ginebra

1. La situació prèvia

L'Estatut d'Autonomia es va aprovar l'any 1979, i l'any següent es van celebrar les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, com a resultat de les quals es va constituir el primer govern català democràtic des de l'inici de la transició política. És en aquest any 1980, doncs, que podem considerar que comença la política lingüística oficial de la Generalitat de Catalunya. Abans d'exposar i valorar aquesta política, però, cal que examinem quina era la situació sociolingüística sobre la qual havia d'actuar.

Quan va morir el general Franco, la realitat lingüística del Pricipat presentava els següents grans trets configuradors:

En primer lloc, només la meitat de la població, aproximadament, era d'origen autòcton; l'altra meitat era constituïda per immigrants o fills d'immigrants de llengua materna castellana. En general, llevat bàsicament d'algunes famílies de l'alta burgesia barcelonina, la problació autòctona havia conservat l'ús de la llengua catalana en l'àmbit familiar. En canvi, la població al.lòfona -també amb excepcions comptades- no havia après el català. La comunicació habitual entre autòctons i al.lòfons es produïa en castellà. Segons el cens lingüístic de la província de Barcelona realitzat en el padró municipal, el 1975 el 41,7% dels habitants d'aquest província tenien el català com a llengua familiar habitual, encara que el sabien parlar fins el 53,1% i l'entenien fins el 74,3%. A partir d'aquestes dades Modest Reixach (1985: 19-20) estima que en el conjunt del Principat el 50% tenien el català com a llengua familiar habitual, el 60% el sabien parlar i més del 80% el devien entendre. Cinc anys després, l'any 1980, la situació no devia ser gaire diferent. Segons el cens lingüístic de l'any 1981, el 79,8% dels habitants de Catalunya entenien el català (vg. Reixach, 1990: 25).

En segon lloc, la llengua de la vida pública, de l'Administració, de l'educació i de les relacions professionals era el castellà, per tal com durant la dictadura

el català havia estat bandejat i prohibit de la vida institucional. Això havia implicat que la població al.lòfona que s'havia establert a Catalunya durants els anys seixanta i setanta no es trobés en la necessitat d'aprendre la llengua del país. També hi havia contribuït el fet que aquesta població s'havia concentrat sovint en àrees suburbanes en les quals ni hi havia catalans (o n'hi havia molt pocs).

Finalment, la mort del general Franco va significar la generalització de les reivindicacions socials a favor de la democràcia i l'autonomia política de Catalunya, processos que van iniciar-se institucionalment el 1976. Entre els elements que la societat catalana reclamava com a propis de la normalitat democràtica que es demanava, hi havia la incorporació del català a l'ensenyament i, en general, la institucionalització política de l'ús públic de la llengua catalana.

En els anys que van de 1975 a 1979 es configura la nova estructura política i jurídica de l'Estat espanyol i del Principat de Catalunya i, per tant, el nou marc legal de la regulació del plurilingüisme i de les possibles polítiques lingüístiques. La Constitució espanyola de 1978 estableix a l'article 3 que el castellà és la llengua oficial de tot l'Estat i que tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la. Alhora, estableix que en les respectives Comunitats Autònomes les altres llengües espanyoles seran també oficials, d'acord amb els seus estatuts. L'Estatut d'Autonomia de Catalunya (article 3) indica que la llengua pròpia de Catalunya és el català i que hi són oficials el català i el castellà.

Aquest ordenament jurídic -discriminatoria per al català per tal com divideix administrativament la comunitat lingüística, no impermeabilitza Catalunya de l'acció oficial del castellà i, en canvi, impedeix que el català esdevingui llengua de relacions estatals- ha estat criticat en els darrers anys per diferents juristes i experts en sociolingüística. El caràcter de **pròpia** que l'Estatut assigna a la llengua catalana té en rigor poca consistència a efectes jurídics, i això malgrat l'esforç d'especialistes i del mateix govern de la Generalitat per fonamentar-hi la prioritat legal i política del català en el territori de la Comunitat Autònoma (vg., per exem., Vernet, 1992: 43-45). De fet, el

Tribunal Constitucional (sentència 46/1991) ha trigat dotze anys a atorgar certa eficàcia jurídica a aquest concepte (Vernet, 1992: 43).

Això no obstant, cal fer notar que, en el moment que es va establir, l'esmentat ordenament jurídic -que, en qualsevol cas, havia estat resultat d'uns compromisos potser inevitables- va ser considerat per la classe política catalana i per la majoria de sectors socials sensibles a la qüestió un progrés indiscutible, el qual permetria la recuperació de l'ús institucional i públic del català. De fet, entre 1975 i 1980 la situació de la llengua era complexa, i també ho eren les actituds i les esperances de la societat catalana davant d'aquesta situació.

En primer lloc, molts intel.lectuals havien demanat l'oficialitat i la normalització del català, fins i tot com a llengua primera en tot el territori del domini lingüístic (per exemple, durant el Congrés de Cultura Catalana, clausurat el 1978). Des d'aquest punt de vista, la cristal.lització política d'aquestes aspiracions era insuficient.

En segon lloc, durant aquests anys molts catalans no solament no sabien encara llegir i escriure en la seva llengua -o, si en sabien, ho havien fet molt poc-, sinó que van anar aprenent de mica en mica que el català era un idioma apte per a totes les funcions comunicatives d'una societat moderna. I això amb independència que haguessin manifestat des de sempre la seva adhesió a la llengua pròpia com a referent simbòlic de la terra i el poble català. Des d'aquest punt de vista, la simple cooficialitat territorial, la sanció de la igualtat de drets lingüístics i els progressos d'ús del català constituïen fites inimaginables pocs anys abans, les quals es van valorar molt positivament.

En tercer lloc, l'ús públic i social del català va augmentar, en efecte, positivament. Va començar a fer-se serveir en l'Administració de la Generalitat provisional -restablerta el 1977- i en la d'alguns ajuntaments. Van aparèixer mitjans de comunicació de massa públics i privats en català -els diaris **Avui** (1976) i **Punt Diari** (1979), l'emissora Ràdio 4 (1976). Es va autoritzar la inscripció del nom en català en el Registre Civil (1977). Es va establir l'obligatorietat del català com a matèria en l'EGB i en l'ensenyament mitjà (Decret 2092/1978) de 23 de juny).

En quart lloc, potser alguns dels polítics catalans que van contribuir a l'elaboració d'aquesta ordenació lingüística van creure amb massa optimisme que la recuperació "natural" del català s'assoliria amb més rapidesa, alhora que desconeixien les condicions teòriques i pràctiques de l'estricte igualitarisme lingüístic. Això explicaria la sorpresa amb què va ser acollit l'article aparegut pel gener de 1979 a la revista **Els Marges** -el primer toc d'atenció sobre el procés de normalització-, en el qual alguns professors universitaris manifestaven la seva inquietud per la nova situació del català.

Finalment, altres polítics devien tenir una certa por a l'acceptació del procés de normalització per la població d'origen al.lòfon -que, en definitiva, era una població que també votava-, i de fet hi va haver alguna manifestació pública d'ensenyants i professionals contraris al procés (1981), poc després del cop d'estat frustrat de Tejero.

2. L'enfocament inicial de la política lingüística (1980-1989)

Cal tenir en compte que abans d'iniciar-se l'acció política del govern de la Generalitat en matèria lingüística aquesta havia quedat guiada -i limitada- per la Constitució i l'Estatut, i que des de les primeres eleccions democràtiques al Parlament de Catalunya el Govern central espanyol ha anat realitzant també una determinada política lingüística -directa o indirecta- en relació amb el Principat, normalment orientada a entrebancar l'ús i la difusió de la llengua pròpia.

D'una manera directa, per exemple, amb la interposició de recursos contra la majoria de disposicions legals de tema lingüísitic de la Generalitat. Així, l'article 34 de la Llei de Funció Pública de la Generalitat (1985), que establia el requisit de coneixements orals i escrits de català per accedir als llocs de treball, fou impugnat i restà en suspens fins al febrer de 1991, de manera que la major part de les oposicions del nou personal ja s'havien fet quan el Tribunal Constitucional va ratificar la vigència d'aquella disposició.

D'una manera indirecta, per exemple, deixant d'establir clàusules relatives als drets lingüístics dels catalans en la concessió de canals privats de TV (el

règim de concessió invalida la tesi que el caràcter privat d'aquests canals els permet d'emetre en la llengua que vulguin).

El govern sorgit de les eleccions autonòmiques de l'any 1980 va crear aquell mateix any, dins el Departament de Cultura, la Direcció General de Política Lingüística del català, orientada programàticament a fer que tornés a ocupar el lloc que li corresponia com a llengua pròpia i que se superés, sense conflictes, la desigualtat inicial de les dues llengües oficials a Catalunya.

Pel que fa a les accions institucionals i legal concretes, se'n poden destacar les següents. Es va establir que els òrgans de l'Administració de la Generalitat, respectant els drets individuals, havien d'emprar normalment el català (Decret 90/1980, de 27 de juny). Es va predicar el bilingüisme passiu (cadascú conversa en la seva llengua si els interlocutors s'entenen) mentre tota la població no fos capaç d'expressar-se en català. Es van dur a terme campanyes encaminades a prestigiar el català i difondre'n la presència pública, com ara la "Campanya de la Norma" (1982) -amb el lema "el català, cosa de tots"- i la que difonia "depèn de vostè" (1985), les quals van tenir força ressò (amb la primera es va aconseguir l'adhesió del 80% dels ajuntaments del Principat). Es va iniciar la política de subvencions a l'edició de llibres, periòdics, discos, etc. Finalment, es van iniciar els tràmits per a l'elaboració de la Llei de Normalització Lingüística, que seria aprovada el 1983.

La Llei 7/1983 del 18 d'abril, de Normalització Lingüística de Catalunya que va ser redactada buscant el consens de tots els grups parlamentaris -consens que es va obtenir-, es fonamentava en el reconeixement de la situació precària de l'ús públic del català i del caràcter de llengua oficial i pròpia de Catalunya que li atorgava l'Estatut, i es proposava aconseguir que se superés la desigualtat lingüística i es garantís l'ús normal i oficial del català i el castellà. Així, pel que fa a l'ús normal i oficial s'establia que el català és la llengua pròpia de la Generalitat i de les altres corporacions públiques que en depenen; reconeixia el dret dels ciutadans a desenvolupar en català les seves activitats i a adreçar-se en aquest idioma a les administracions, a les empreses públiques i privades i al Poder judicial; reconeixia el dret a atorgar documents públics en català; i declarava que els topònims tenen com a única

forma oficial la catalana. Pel que fa a l'ensenyament establia el dret dels infants a rebre l'educació primària en la seva llengua, l'obligació que en acabar els estudis poguessin expressar-se bé en totes dues llengües i el deure dels professors de conèixer el català i el castellà. Pel que fa als mitjans de comunicació, assenyalava que els de la Generalitat farien servir normalment la llengua catalana i que es promouria l'ús del català en els privats. Finalment, la Llei dedicava un títol a tractar el cas particular de la Vall d'Aran.

En certa manera, la Llei, fonamentalment, donava rang legal a allò que ja s'havia dictat per decret, i volia servir com a factor de concienciació general i com a text estable d'un pacte polític i social que possibilités mesures i desplegaments reglamentaris posteriors (veg. Vernet, 1992: 54). En aquesta línia, no feia referència a les accions punitives que podrien derivar-se del seu incompliment.

Al costat d'això, es va promoure d'una manera particular l'ensenyament de la llengua, tant en forma de classes per a adults castellanoparlants i catalanoparlants (llegir, escriure i dominar l'estàndard), com per mitjà de l'ensenyament reglat del Departament d'Ensenyament, sobretot amb els programes d'immersió lingüística. Aquesta acció ha aconseguit un de les de resultats més positius, per bé que es fan difícils de mesurar amb precisió. Així, segons Francesc Vallverdú (1990: 35), en el curs 1987-1988 el 80% d'alumnes d'EGB del Principat rebien l'ensenyament en català, -però n'eren el 40% segons Isidor Marí (1991: 94-95). Miquel Siguan (1992: 175) calcula que un 30% dels alumnes que van acabar l'EGB el 1990 havien rebut les classes en català, i que estarien en les mateixes condicions un 50 o 60% dels que la començaven.

Una de les accions més efectives per a la difusió del coneixement del català i de la seva valoració com a llengua referencial va ser la creació de mitjans públics de comunicació àudio-visuals en català, fonamentalment de TV3 -que va començar a emetre regularment el 1984 i que aviat va assolir una audiència milionària-, però també de Catalunya Ràdio (1983) i del Canal 33 (1989).

D'altra banda, l'any 1989 es va constituir el Consorci per a la Normalització Lingüística (Departament de Cultura i Administració local), en el qual s'han anat integrant la majoria de serveis de català que existien des de feia alguns anys -creats per al foment de l'ús de la llengua. L'objectiu del Consorci, l'acció del qual actualment abasta gairebé tot el territori, és fer arribar la normalització lingüística a tots els sectors de la societat mitjançant la dinamització i l'assessorament lingüístics i els cursos per a adults.

Finalment, cal destacar l'esforç institucional per elaborar materials docents, tècniques didàctiques -el curs multimèdia **Digui, digui**-, vocabularis d'especialitat -l'any 1985 es crea el Centre de Terminologia Termcat-; per impulsar l'establiment d'un llenguatge administratiu català modern; per formar professorat competent i per fixar aspectes d'estandardització lingüística.

L'any 1986, després de sis anys de política lingüística oficial de la Generalitat de Catalunya, un 90,3% de la població del Principat entenia el català, un 64% el parlava, un 60,5% el sabia llegir i un 31,5% el sabia escriure. Entre la població de 15 a 19 anys, un 96,8% l'entenia, un 78,2% el parlava, un 80,5% el llegia i un 62,5% l'escrivia (Reixach, 1990: 17, 98)

3. El nou impuls a la política lingüística (1989-1992)

El juliol de 1990, Miquel Reniu, director general de Política Lingüística, va pronunciar una conferència en què feia balanç de la política lingüística duta a terme fins aleshores i en la qual es va referir a la necessitat de donar-hi un nou impuls. Per primera vegada des de 1980, un alt càrrec de representació de la política lingüística de la Generalitat es referia a l'objectiu que el català *torni a predominar en tots els àmbits de la nostra societat* (vg. Reniu, 1990: 42, 64) i deixava de banda expressions relatives a l'equiparació i la igualació de les dues llengües oficials. Reniu anunciava l'establiment d'un Pla General de Normalització Lingüística, que quedaria configurat després d'una anàlisi de la situació sociolingüística del moment -i de les possibilitats de transformar-la i del desplegament d'una organització susceptible d'articular aquesta transformació (vg. Reniu, 1990: 53-54; Marí 1991: 98-101).

Per bé que no pot deixar-se de lamentar el temps que s'ha trigat a començar a elaborar des de la Generalitat un model de normalització lingüística -la necessitat d'aquest model havia estat assenyalada per estudiosos com Vallverdú (1990: 51-52) o Joan Marí i Castell (1991b) -ni, per tant, el temps que s'ha perdut per a l'acció política, les perspectives d'aquesta nova orientació són bones. La societat civil és favorable a aquest procés i el país disposa d'especialistes preparats -molt més ara que fa deu anys- per ajudar a realitzar-lo. De moment és encara aviat per valorar el desenvolupament, l'impacte social i els resultats d'aquesta nova etapa de política lingüística.

4. Resultats i valoració

Un procés de normalització lingüística constitueix un fenomen sòcio-polític complex en el qual hi ha implicats els governants i tots els sectors socials. Avaluar-lo és difícil. Certament, en el terreny de l'extensió del coneixement de la llengua s'ha progressat molt, i avui pot dir-se que, tret dels qui acaben d'arribar a Catalunya, tothom entén el català. El català s'ha normalitzat també en un altre sentit: és la llengua d'ús públic habitual i a ningú no estranya que se li adrecin en aquest idioma i de veure'l utilitzat en rètols, programes de ràdio, pel.lícules, impresos, entrevistes, llibres o publicitat (cosa que, en alguns casos i en alguns ambients, sí que hauria sorprès potser fa deu o quinze anys). És, a més, un idioma de prestigi com a propi del país i com a element integrador socialment i útil per al progrés laboral. A més, l'ús del català ha augmentat efectivament arreu i particularment en alguns àmbits (educació i ensenyament, TV, manifestacions culturals, teatre), i de fet és predominant en l'Administració autonòmica i municipal i en la vida política catalana.

Això no vol dir que no hi hagi llacunes, més estranyes en la mesura que les trobem en àmbits controlats molt directament per la Generalitat. Així, només la circumstància que hagi calgut parlar -i calgui encara- de "normalització lingüística a l'Administració de la Generalitat" -que, recordem-ho, neix quan neix la mateixa normalització- no pot deixar de sorprendre l'observador més ben predisposat. Com tampoc el pot deixar de sorprendre la situació de l'ensenyament mitjà, on el 1990 només el 40% dels centres impartien en català el mínim de dues assignatures que exigeix la llei (Reniu, 1990: 47).

Però malgrat els progressos d'ús evidents, la llengua catalana no s'ha convertit pas en l'idioma ambiental del país. En el món de les relacions comercials i professionals, del lleure, dels mitjans de comunicació, de l'Administració perifèrica de l'Estat, de l'Administració de Justícia, del llibre i -sobretot- entre els joves, el castellà continua sent la llengua hegemònica. En el seu darrer informe anual (1992), el síndic de greuges ha manifestat que el ciutadà sovint ha de mantenir-se en una actitud heroica per parlar en català (vg. **El Observador**, 19 d'abril de 1992, p. 8). Aquesta condició de llengua hegemònica queda demostrada -i reforçada- pel fet que els immigrants actuals d'origen extraeuropeu continuen naturalitzant-se en castellà. A més, el bilingüisme passiu no ha reeixit, en part per la dificultat sociològica de trencar la inèrcia i en part perquè, sociolingüísticament, es tracta d'un fenomen antinatural si de totes dues llengües n'hi ha una de ben coneguda per tots dos interlocutors. Això ha impedit que els castellanoparlants s'hagin vist empesos a canviar de llengua (vg. Bastardas, 1991). És per totes aquestes qüestions que alguns professors universitaris han fet palès el seu seriós temor per l'avenir del català (vg. Prats, 1989; Rafanell-Rossich, 1990).

Cal tenir en compte també que el fet que els catalanoparlants hagin augmentat i hagin arribat a un 64% de la població (dades de 1986), si d'una banda pot considerar-se positiu, de l'altra vol dir -i es disculparà l'evidència- que només aquest percentatge pot usar el català activament (al costat d'un 100% que pot usar el castellà). I també això pot resultar enganyós. En rigor, caldria examinar la qualitat d'aquest coneixement. Fins i tot en el cas hipotètic que el parlant es trobi, en el moment de fer la tria de llengües, davant d'unes condicions externes objectives d'igualtat lingüística -supòsit teòric que no es produeix mai en la realitat-, el pes de les condicions subjectives de confiança i seguretat en el codi, de reconeixement dels recursos expressius de l'idioma, podria fer-li triar el castellà. En aquest punt -almenys pel que fa a l'estàndard, llenguatges d'especialitat i domini d'argots i de nova fraseologia-, fins i tot molts dels que tenen el català com a primera llengua se senten avui més còmodes expressant-se en castellà.

Hi ha encara altres fets que produeixen inquietud. Encara que els processos de normalitació lingüística no han estat mai ràpids, es detecta avui en alguns sectors socials compromesos en la recuperació del català i en la societat civil

en general una certa fatiga. Potser el català ha deixat de ser considerat -com durants la transició política- un element vinculat a la modernitat democràtica, al canvi social, al progrés i al restabliment de l'autogovern del país. Potser el cansament respon a la constatació de les dificultats d'aquesta recuperació. En qualsevol cas, després de dotze anys hi ha el perill que la normalització lingüística comenci a ser sentida com un estat -i no com un procés-, i que, per tant, es buidi de contingut dinàmic.

Finalment, no és gens clar que l'establiment de la unitat econòmica i sòcio-política europea, si més no tal com s'organitza actualment, hagi d'afavorir la vitalitat i la difusió del català. Reflexionant sobre aquesta qüestió, el sociolingüista austríac Georg Kremnitz (1989: 203-204) ha afirmat que *tenim poques raons de creure que la construcció europea estigui inclinada a -o en situació de- respectar i salvaguardar els interessos i els drets elementals de grups de menor importància numèrica*. De fet, les vicissituds de la Carta Europea de les llengües regionals del Consell d'Europa, ara mateix aturada, sembla que ho confirmen.

5. Propostes polítiques que podrien sorgir a partir de l'anàlisi de la realitat lingüística

Nombrosos especialistes coincideixen a dir, d'una manera o altra, que un pas necessari -però no pas suficient- per fer que el català arribi a ser la llengua hegemònica del Principat és la reforma del marc legal que la regula - Constitució, Estatut, Llei de Normalització Lingüística, bàsicament en la línia que hauria d'instituir-la com a única -o primera- llengua oficial de Catalunya. El govern actual de la Generalitat, legitimat recentment una vegada més per la majoria absoluta, hauria de sentir-se prou fort per dur a terme la batalla a favor d'aquesta reforma (per a la qual disposaria, amb tota seguretat, del suport i l'ajut d'altres partits catalans).

Però amb la lluita per la reforma legal no n'hi hauria prou. Les condicions de la vida del català depenen també de l'acció política del govern central espanyol. És per això que la batalla lingüística de Madrid que el govern de la Generalitat hauria de plantejar ha d'orientar-se també a fer que les autoritats espanyoles assumeixin políticament -no sols legalment- el

plurilingüisme de l'Estat. D'una banda amb les accions de projecció exterior i en les negociacions amb la Comunitat Europea: la imatge que els estrangers tindran de la realitat lingüistica de Catalunya en depèn molt. De l'altra, amb una veritable i eficaç política d'educació sociolingüística dels ciutadans espanyols, de manera que el conjunt de la població accepti la diversitat lingüística de l'Estat i les seves conseqüències socials. Els esforços a favor de l'ús del català al Senat haurien de ser, en aquest sentit, només una part petita i simbòlica d'aquesta batalla.

Amb independència d'això, fa l'efecte que la política lingüística de la Generalitat ha quedat massa reduïda a l'acció de la Direcció General de Política Lingüística i del Department d'Ensenyament. En aquest sentit, caldria fer efectiu el fort poder que com a agents de normalització lingüística tenen els diferents departaments i òrgans de la Generalitat. Caldria aprofitar, si més no, la naturalitat amb què hom acceptaria que la Generalitat exigís a les empreses amb què es relaciona que li lliuressin tot el material (informes, projectes, pressupostos, factures) en català.

Fóra molt important, d'altra banda, que, com a consumidors, els catalanoparlants tinguessin el dret explícit a ser atesos en la seva llengua, no sols oralment sinó també per mitjà de catàlegs, prospectes, etiquetes, etc. (tal com recull el Projecte de Llei de l'Estatut del Consumidor -BOPC, núm. 279, 25 de juny de 1991-, actualment aturat)

En aquesta mateixa línia, i per les importants repercussions simbòliques i d'exemplaritat que té, els polítics i parlamentaris haurien d'expressar-se públicament en un català estàndard digne (l'efecte desintegrador de l'elocució formal d'alguns d'ells hauria de constituir motiu suficient perquè se'ls apartés del càrrec). Sembla que, en conjunt, el govern de la Generalitat oblida massa sovint el contingut polític nacionalitzador de la normalització lingüística que empara i fomenta.

En consonància amb tot això, fóra recomanable que la Direcció General de Política Lingüística depengués directament del Departament de Presidència, i, lògicament, que tingués més dotació econòmica (els estudis sociolingüístics són insuficients, els ajuts a la normalització haurien d'inserir-se en una

planificació de catalanització ordenada, etc.) i més poder executiu (capacitat d'intervenció en accions d'altres Departaments). En qualsevol cas, la política lingüística global de la Generalitat hauria d'aprofitar més els coneixements de sociolingüística, dret lingüístic i planificació dels seus tècnics -i d'altres especialistes-, cosa que no podia fer ara fa dotze anys.

Finalment, cal tenir en compte que fins i tot en l'hipotètic estat de normalitat d'una llengua com la catalana, caldria que els catalans coneguessin un altre idioma per relacionar-se amb el món. Si el castellà, que és actualment la llengua interposada, constitueix alhora l'amenaça principal per al català, una bona acció política hauria de consistir a buscar llengües alternatives per a aquesta relació. Cal dir, però, que malgrat algunes campanyes institucionals ("no et tanquis, aprèn idiomes") no ha existit una veritable -i urgent- política d'ensenyament d'idiomes altres que el castellà.

6. Referències bibliogràfiques

ARENAS i SAMPERA, Joaquim
1988: *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*. La Llar del Llibre. Barcelona. 1988.

BASTARDAS, Albert
1991: *Fer el futur. Sociolingüística, planificació i normalització del català*. Empúries. Barcelona. 1991.

GUITART, Joan; RENIU, Miquel
1990: *Cultura a Catalunya anys noranta. Un nou impuls a la política lingüística*. Generalitat de Catalunya, Dep. Cultura (Els llibres de la revista Cultura). Barcelona. 1990.

KREMNITZ, Georg
1989: *Llengua i societat*, dins "Llibre blanc sobre la unitat de la llengua catalana", pp. 171-205. Barcino. Barcelona. 1989.

MARCET, Pere
1987: *Història de la llengua catalana*. vol. II, Teide. Barcelona. 1987.

MARÍ, Isidor
1991: *La política lingüística de la Generalitat de Catalunya*. Dins MARTI i CASTELL, ed. (1991), pp. 85-101.

MARTÍ i CASTELL, Joan
1991a: *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*. Columna. Barcelona. 1991.
1991b: *Alguns supòsits per a la normalització lingüística.* dins MARTÍ i CASTELL (1991a), pp. 25-39.

PRATS, Modest
1989: *Meditació ignasiana sobre la normalització lingüística.* Fundació Caixa de Barcelona. Reproduït dins PRATS-RAFANELL-ROSSICH (1990), pp. 9-28. Barcelona. 1989.

---; RAFANELL, August; ROSSICH, Albert
1990: *El futur de la llengua catalana?*. "Revista de Catalunya", núm. 37 (gener 1990), pp. 21-26. Reproduït dins PRATS-RAFANELL-ROSSICH (1990), pp. 29-38.

REIXACH, Modest
1985: *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona*. Generalitat de Catalunya, Dep. Cultura. Barcelona. 1985.
1990: *Difusió social del coneixement de la llengua catalana.* Generalitat de Catalunya, Dep. Cultura. Barcelona. 1990.

RENIU, Miquel
1990: *Un nou impuls a la política lingüística*. Dins GUITART-RENIU (1990), pp. 41-74.

SIGUAN, Miquel
1992: *España plurilingüe*. Alianza Editorial. Madrid. 1992.

VALLVERDÚ, Francesc
1990: *L'ús del català: un futur controvertit*. Edicions 62. Barcelona. 1990.

VERNET i LLOBET, Jaume
1992: *Normalització lingüística i accés a la funció pública*. Fundació Jaume Callís. Barcelona. 1991.

II LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA AL PAÍS VALENCIÀ

Antoni Mollà

1. La dècada dels 80

La dècada dels 80 comença amb la UCD al capdavant del Consell i Amparo Cabanes, famosa per la declaració segons la qual *aprender inglés es más importante que aprender valenciano*, en la Conselleria d'Educació.

El triomf del PSOE en les eleccions legislatives del 1982 i en les autonòmiques i municipals del 1983 restitueix l'ús oficial de la normativa lingüística unitària (Normes de Castelló). El gener del 1983 es contracta professorat específic per ensenyar **valencià** als centres públics d'ensenyament bàsic i mitjà de tota la zona catalanoparlant del país. En els centres públics d'ensenyament de la zona històricament castellanoparlant, l'assignatura **valencià** es considera opcional.

El 1981, el Servei d'Estudis i Planificació Social de la Diputació de València havia organitzat una **Taula Redona sobre les Llengües Nacionals i l'Administració**, coordinada per Rafael-Lluís Ninyoles. Fou un precedent rellevant en la planificació lingüística a escala macrosocial. Ho destaque també per les paraules que hi pronuncià en la presentació el President de la Diputació, el socialista Manuel Girona:

Si les autonomies no serveixen també per a retornar a les diverses nacionalitats de l'Estat la seua dignitat històrica, **la seua llengua**[2] i la seua cultura, l'experiència autonòmica pot ser una gran fracàs històric.

1.1. L'oficialització de la política lingüística: la legislació

L'any 1982 és l'any de l'oficialització de la política lingüística al País Valencià. L'1 de juliol del 1982 s'aprova l'**Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana**; el 28 d'octubre el PSOE guanya les eleccions legislatives espanyoles i es converteix en la primera força política del país.

[2] La negreta és nostra.

Finalment, el 18 de novembre del 1983, les Corts Valencianes, reunides a Alacant, aproven -amb el vot favorable dels Grups Parlamentaris socialista i comunista i l'abstenció del Grup Popular- la **Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià** (Llei 4/1983, de 23 de novembre). Es completava, així, el marc legislatiu regulador del procés de normalització lingüística, establert per l'article tercer de la Constitució espanyola del 6 de desembre del 1978.

L'Estatut confirma el tractament desigualitari que havia inspirat la Constitució i ratifica els drets a conèixer i usar l'idioma, però no n'estableix cap deure. Això impossibilita, de fet, la universalització dels coneixements lingüístics a tota la població del país. D'altra banda, l'Estatut eleva a categoria de llei l'ambigüitat, ja que no estableix quina és la llengua pròpia -i, per tant, prioritària- del país ni la continuïtat lingüístico-territorial amb altres comunitats autònomes. Tampoc especifica cap divisió territorial del país d'acord amb la realitat històrica. Tot això impedeix segons quines polítiques lingüístiques posteriors. En aquest context, potser la concessió més forta del PSOE fou l'oficialització del nom **valencià** per designar el català parlat pels valencians, cosa que deixarà obertes les possibilitats interpretatives més diverses i que desvincula legalment el País Valencià de la resta de la comunitat lingüística.

La LUEV, per al seua banda, continua la ideologia bilingüista establerta pels textos de rang superior i reforça aquelles ambigüitats. La cooficialitat que s'hi estableix se circumscriu només a dos àmbits -l'ensenyament i l'Administració-, i això sense especificar-ne mesures concretes, i a una simple referència als mitjans de comunicació. No cal dir que l'estructura social del país exigeix el control formal de l'ús lingüístic en altres àmbits com ara les activitats econòmiques.

1.2 Les dades sociolingüístiques

a. El coneixement de la llengua

La primera enquesta relativa al tema d'una certa garantia referencial és **Població i Llengua al País Valencià** de Joan-Francesc Mira.

Segons Mira, el 60,40 de la població de la zona catalanoparlant (el 54,80 del total del país) parla o sap parlar el català, d'acord amb la distribució que ressenyem a continuació:

Caracterització territorial

25% - 43%	Alacant, Elx, València, segons aquest ordre.
68% - 75%	Alcoi, Castelló i nuclis urbans i semiurbans amb emigració.
Més del 80%	Nuclis urbans, semiurbans i rurals sense emigració rellevant.

Caracterització social

Major ús del català:	agricultors i obrers (llevat dels immigrats)
Equilibri dues llengues:	industrials i comercials.
Major ús del castellà:	empleats i professions liberals.

Caracterització per edats

De 8 a 15 anys:	52,40% de catalanoparlants
De més de 55-60 anys:	66,10% de catalanoparlants

Cal tenir en compte que Mira hi agrega aquells que declaren saber parlar el català i aquells que el saben però no l'usen, per la qual cosa esborra la frontera entre competència i ús efectiu. En qualsevol cas, es detecten punts d'alerta roja pel que fa a l'erosió lingüística a les grans ciutats, en el sector terciari i en les edats més baixes. Es tracta, conseqüentment, d'una situació típica de substitució.

Segons el padró municipal d'habitants del 1986, el 84% dels habitants de la zona catalanoparlant del país -població de 3 o menys anys- declara que entén el **valencià**, el 55,2% que el parla, el 27,1% que el llegeix i el 7,8% que l'escriu.

Pel que fa a les capitals de província, les xifres d'Alacant són del 56,02%, el 21,5%, el 12% i el 3,4% respectivament. Les de València, del 82,1%, 39,7%, 36,3% i el 6,7% i les de Castelló, del 90,3%, el 67%, el 28,7% i el 8,7%.

Per edats, oscil.len entre una competència màxima en l'edat compresa entre 30 i 39 anys, amb un 81,7% que l'entenen, a un 59,2% que l'entenen de 3 a 9 anys. D'un 58,3% de 65 o més anys que declaren que saben parlar-lo i un 34,5% d'entre 3 i 9 anys. D'un 35,3% de 15 a 19 anys que declaren que saben llegir-lo i un 12,2% d'entre 3 a 9 anys. Pel que fa a l'escriptura, el grau màxim de competència se situa en un 18,6% en la franja de 10 a 14 anys i el mínim en un 2,3% en la de 65 anys o més.

Pel que fa a la competència lingüística, la Conselleria de Cultura, per mitjà del Servei d'Estudis dirigit per Rafael-Lluís Ninyoles, ha realitzat altres estudis com ara l'**Enquesta sobre el valencià en l'àmbit comercial i financer** (març de 1986), l'**Enquesta sobre el valencià en el sector terciari avançat** (juny de 1987), l'**Enquesta sobre el valencià en l'administració pública valenciana** (juliol de 1987), i l'**Enquesta sobre el valencià en l'administració local** (novembre de 1987). Algunes dades d'interès són les següents:

Empleats de l'àmbit comercial i financer[3]

Competència	Total
L'entén	98
El parla	76
El llegeix	47
L'escriu	12

Empleats del sector terciari avançat

Competència	Entendre	Parlar	Llegir	Escriure
Perfectament	59	40	34	11
Prou bé	28	18	27	12
Un poc	10	21	26	21
Gens	2	21	13	56

Funcionaris de l'administració local

Competència	Entendre	Parlar	Llegir	Escriure
Perfectament	62	44	33	7
Bastant bé	31	20	31	17
Un poc	7	21	19	26
Gens	1	15	16	50

[3] CONSELLERIA DE CULTURA. SERVEI D'ESTUDIS *Enquesta sobre el valencià en l'àmbit comercial i financer.* 1986.

Funcionaris de l'administració autonòmica

Competència	Entendre	Parlar	Llegir	Escriure
Prou bé	84,4	46,6	58,7	19,6
Un poc	13,9	29,6	26,5	32,5
Gens	1,2	23,5	14,5	47,3

b. L'ús de la llengua

Quant a l'ús efectiu, se n'han realitzat també diversos estudis: l'**Estudi sociològic sobre la problemàtica sociolingüística a la Comunitat Valenciana** (1985), l'**Enquesta sobre l'ús del valencià** (juny-juliol de 1989), l'**Ús del valencià en l'administració autonòmica** (juny de 1989), el **Sondeig sobre l'ús del valencià a la TVE-CV i la futura TVV** (juny-juliol de 1989), l'**Enquesta sobre el valencià a la TVV** (maig de 1989) i l'**Enquesta sobre l'ús del valencià** (1992). El primer dels esmentats és inservible perquè no destria el país d'acord amb els territoris lingüístics històrics.

Tot seguit ressenyem dades d'interès extretes de les enquestes sobre l'ús del valencià de 1989 i 1992:

	Padró de 1986	Enquesta d'ús del 1989
L'entén	84,1%	96,0%
El parla	55,2%	67,5%
El llegeix	27,1%	62,5%
L'escriu	7,8%	17,5%
	% sobre total població de 3 o més anys	% població de 16 o més anys.

Pel que fa als nivells de competència, els resultats de 1989 són els següents: No l'entén, el 4,0%, el parla, el 67,5%; el llegeix, el 62,5%; i l'escriu, el 17,5%.

Les dades més significatives de l'enquesta pel que fa a l'ús real són aquestes:

	Casa	Treball		Comerç		Amics
		Companys	Exterior	Botiga	Magatzem	
Sempre o pref. en valencià	45,7	22,3	18,4	41,9	27,8	43,4
Indistintament	4,5	6,8	11,3	10,4	10,7	12,3
Sempre o pref. en castellà	49,8	25,1	24,9	47,3	60,2	44,2

Com és natural, els índexs d'ús són sensiblement inferiors als de competència. Del 67,5% de majors de 16 anys que declaren saber parlar el català, baixen a un 45,7% que declara parlar "sempre o preferentment en valencià a casa", per exemple. O al 43,4% que ho fa amb els amics, a un 41,9% que ho fa a les botigues i al 27,8% que ho fa als magatzems.

Segons l'Enquesta d'Ús del Valencià de 1992, realitzada per la Direcció General de Política Lingüística i dirigida per Rafael-Lluís Ninyoles, les dades més significatives de la situació valenciana són les següents:

	L'entén	El parla	El llegeix	L'escriu
Gens	3%	21%	15%	61%
Un poc	12%	18%	41%	23%
Bastant bé	24%	18%	33%	13%
Perfectament	61%	43%	11%	3%
TOTAL	100%	100%	100%	100%

Si destriàvem les zones lingüístico-territorials del país, les dades més rellevants són les que recullen els quadres següents:

Entén el valencià

	Zona valenciano-parlant	Zona castellano-parlant
Gens	1%	19%
Un poc	8%	44%
Bastant	23%	28%
Perfectament	68%	9%
TOTAL	100%	100%

Sap parlar en valencià

	Zona valenciano-parlant	Zona castellano-parlant
Gens	14%	74%
Un poc	18%	20%
Bastant	20%	4%
Perfectament	48%	2%
TOTAL	100%	100%

Sap llegir en valencià

	Zona valenciano-parlant	Zona castellano-parlant
Gens	10%	52%
Un poc	42%	35%
Bastant	36%	10%
Perfectament	12%	3%
TOTAL	100%	100%

Sap escriure en valencià

	Zona valenciano-parlant	Zona castellano-parlant
Gens	57%	89%
Un poc	25%	7%
Bastant	14%	4%
Perfectament	4%	0%
TOTAL	100%	100%

Quant a l'ús efectiu, vegem-ne ara uns quadres comparatius respecte de l'enquesta del 1989.

Parla valencià a casa

	Enquesta 89	Enquesta 92	Variació percentual
Sempre valencià	40,9%	44%	+3,1%
Generalment valencià	3,3%	5%	+1,7%
Més valencià	1,5%	2%	+0,5%
Indistintament	4,5%	4%	-0,5%
Més castellà	2,1%	2%	-0,1%
Generalment castellà	2,8%	3%	+0,2%
Sempre castellà	44,7%	40%	-4,7%
N/C	0,2%	0%	-0,2%
TOTAL	100,0%	100%	

Parla valencià amb els amics

	Enquesta 89	Enquesta 92	Variació percentual
Sempre valencià	32,5%	24%	-8,5%
Generalment valencià	8,5%	14%	+5,5%
Més valencià	2,7%	7%	+4,3%
Indistintament	12,3%	15%	+2,7%
Més castellà	2,7%	4%	+1,3%
Generalment castellà	3,8%	6%	+2,2%
Sempre castellà	37,7%	30%	-7,7%
N/C	0,1%	0%	-0,1%
TOTAL	100,0%	100%	

Parla valencià quan va a comprar a botigues

	Enquesta 89	Enquesta 92	Variació percentual
Sempre valencià	27,1%	25%	-2,1%
Generalment valencià	11,1%	15%	+3,9%
Més valencià	3,7%	6%	+2,3%
Indistintament	10,4%	11%	+0,6%
Més castellà	2,7%	3%	+0,3%
Generalment castellà	4,1%	6%	+1,9%
Sempre castellà	40,5%	33%	-6,5%
N/C	0,5%	1%	+0,5%
TOTAL	100,0%	100%	

Parla valencià quan va a comprar a grans superfícies

	Enquesta 89	Enquesta 92	Variació percentual
Sempre valencià	16,4%	10%	-6,4%
Generalment valencià	8,5%	12%	+3,5%
Més valencià	2,9%	6%	+3,1%
Indistintament	10,7%	14%	+3,3%
Més castellà	3,0%	4%	+1,0%
Generalment castellà	7,5%	8%	+0,5%
Sempre castellà	49,7%	46%	-3,7%
N/C	1,4%	0%	-1,4%
TOTAL	100,0%	100%	

c. Les actituds lingüístiques

Pel que fa a actituds i predisposicions, l'**Estudi sociològic** (1985) inclou dades d'interès sobre el grau d'acceptabilitat de la llengua i sobre la previsible evolució futura de la problemàtica sociolingüística. Una altra recerca d'interès en el camp de les actituds és l'**Enquesta sobre les actituds lingüístiques en l'administració local** (1988). En els estudis sobre l'ús ressenyats més amunt, també hi ha informació sobre actituds i valoracions.

Ús desitjable del valencià en l'empresa[4]

Hauria d'usar-se	
Més que ara	53
Igual que ara	28
Menys que ara	5
N/C	14

Ús desitjable del valencià en l'administració autonòmica[5]

Hauria d'usar-se	1987	1989
Més que ara	66,3	65,9
Igual que ara	28,2	29,3
Menys que ara	1,9	2,3
N/C	2,7	2,5

[4] CONSELLERIA DE CULTURA. SERVEI D'ESTUDIS *Enquesta sobre el valencià en làmbit comercial o financer.* 1986

[5] CONSELLERIA DE CULTURA. SERVEI D'ESTUDIS. *Enquesta sobre el valencià en l'administració pública valenciana,* 1987. *L'ús del valencià en l'administració autonòmica,* 1989.

Ús desitjable del valencià a la TVV[6]

La TVV hauria de ser	1989	1990	Variació
Només en valencià	25	37	+12
Més en valencià	18	11	-7
Indistintament	39	36	-3
Més en castellà	7	11	+4
Només en castellà	11	4	-7
N/C	0	1	+1

L'Enquesta d'Ús del valencià de 1992 inclou també una avaluació del procés de normalització per banda dels valencians i de l'ús desitjable; dades totes dues de màxim interès a l'hora de dissenyar la política lingüística futura.

	El valencià s'usa més	S'hauria d'usar més
Més	58%	62%
Igual	29%	26%
Menys	9%	5%
N/C	4%	7%

[6] CONSELLERIA DE CULTURA, SERVEI D'ESTUDIS. *Sondeig sobre l'ús del valencià a la TVE-CV i futura TVV,* 1989 i *Enquesta sobre el valencià a la TVV,* 1990.

Avaluació del procés per zones lingüístiques

El valencià s'usa...

	Zona valenciano-parlant	Zona castellano-parlant
Més	57%	60%
Igual	29%	27%
Menys	10%	6%
N/C	4%	7%
TOTAL	100%	100%

Ús desitjable per zones lingüístiques

El valencià hauria d'usar-se...

	Zona valenciano-parlant	Zona castellano-parlant
Més	66%	29%
Igual	24%	43%
Menys	3%	15%
N/C	7%	13%
TOTAL	100%	100%

2. Acció de govern: La política lingüística

Desgraciadament, la gran quantitat de dades acumulades no s'ha utilitzat per elaborar una política lingüística planificada.

S'ha de reconèixer l'oportunitat política dels textos legislatius per la despenalització de l'ús del català que representa i també pel seu valor de referent legal per a l'alfabetització escolar. La despenalització, perquè marcava una fita simbòlica respecte del passat més immediat. L'escolarització, perquè possibilitava un canvi sociolingüístic planificat de gran rellevància quantitativa i qualitativa. De fet, la universalització de l'escolarització i la difusió dels coneixements de la llengua escrita semblen els únics èxits constatables de la política lingüística oficial.

Ara bé: les possibilitats valencianitzadores que poguera permetre han estat, en gran mesura, expectatives frustrades. El castellà continua sent la llengua usual de l'Administració, dels mitjans de comunicació i de l'ensenyament - àmbits, tots tres, d'aplicació preferent segons la mateixa LUEV. A tot estirar, el català ha intensificat, des de la promulgació de la LUEV ençà, el seu paper simbòlic, el qual, lluny de contribuir a l'ús social normal, en reforça el caràcter subaltern.

S'ha de destacar, això sí, el fet que alguns ajuntaments haguen establert reglaments d'ús de les llengües oficials (Alcoi, Castelló de la Plana) i la creació d'algunes **Oficines de Promoció de l'Ús del Valencià**. En qualsevol cas, aquests reglaments no han passat de ser simples declaracions d'intencions. Les oficines, per la seua banda, s'han limitat, quasi exclusivament, a les tasques de correcció i assessorament lingüístic i a l'organització de cursets per a funcionaris.

Pel que fa a la sensibilitat lingüística, el Gabinet d'Ús i Ensenyament del València (precedent de l'actual Direcció General de Política Lingüística, creada el 1991) va organitzar dues campanyes genèriques al voltant dels eslògans **A casa, al carrer, al treball... parlem valencià** (1984) i **Visquem en valencià** (1990), respectivament.

El 1990, finalment, la Generalitat Valenciana va provar el **Pla Triennal per a la Promoció de l'Ús del Valencià a la Comunitat Valenciana**, l'objectiu teòric del qual és "donar un nou impuls per tal d'afermar els avanços aconseguits i posar de manifest la irrenunciable voluntat de progressar en el compliment del manament estatutari de a plena oficialitat del valencià i la seua recuperació i prestigi, fet que contribuirà al respecte i a l'enteniment mutu de tots els valencians".

El Pla, que no passa de ser una llista d'actuacions, no ha arribat ni tan sols a executar-se mínimament en els àmbits oficial i social de què parla.

Fet i fet, l'educatiu és l'únic **àmbit** en què es pot parlar d'un autèntic avanç, tan per l'obligatorietat del **valencià** com a assignatura curricular, com també per l'extensió -gràcies a la iniciativa d'alumnes, de pares d'alumnes i d'ajuntaments- de les dites **línies d'ensenyament en valencià**. Val a dir, però, que, amb aquest model educatiu, el PSPV-PSOE ha consolidat una perillosa escola de doble xarxa: castellana i valenciana. Paradoxalment, allò mateix que el PSC-PSOE criticava a CiU en una Proposició no de Llei presentada al Parlament de Catalunya i en la qual s'especificava clarament que "no se separarà els nens en escoles diferents per raons de llengua".

En qualsevol cas, s'ha de constatar, com dèiem, un avanç quantitatiu. Vegem-ne algunes dades al quadre de la pàgina següent.

Mentre la planificació institucional continua brillant per la seva absència, la demanda social ha progressat fins al punt que les mateixes enquestes i els sondejos oficials aconsellen una intensificació del procés valencianitzador.

El moviment social generat al voltant de la reivindicació lingüística ha anat incorporant al projecte els segments socials més dinàmics del país, mentre impregnava, ací més allà més poc, tot l'espectre polític. Com a fites emblemàtiques, el 1983 el Bloc Progressista aconseguia, en la persona de Ramon Lapiedra, el rectorat de la Universitat de València i elaborava uns Estatuts entre els objectius dels quals hi ha la normalització lingüística. El 1984 apareix el setmanari **El Temps** i a la darreria de la dècada l'associació Amics de TV3 aconsegueix fer-ne arribar el senyal al País Valencià. Aquest

ha estat, sens dubte, el factor més transcendental en la història sociolingüística recent. D'una banda perquè legitimava socialment l'idioma. D'una altra, perquè esborrava el prejudici anticatalà.

Ensenyament en valencià[7]

	Centres EGB	Alumnes EGB	Centres EE.MM.	Alumnes EE.MM.
83-84	10	1.432	9	1.280
84-85	48	5.414	22	3.160
85-86	116	10.611	84	11.640
86-87	151	11.375	93	12.485
87-88	168	13.131	99	31.047
88-89	211	17.279	110	33.848
89-90	239	23.979	118	94.735
90-91	265	30.132	131	35.560
91-92	311	32.073	145	54.282

Amb tot, l'absència d'un pla de promoció lingüísitica global i les calculades ambigüitats legislatives continuen creant una gran quantitat de vacil.lacions i de conflictes que paralitzen el procés de normalització. Sobretot per banda de pares d'alumnes i de certs advocats lligats a la dreta (P.P. i U.V.) que impugnen fins i tot el dret dels valencianoparlants a rebre l'ensenyament en la pròpia llengua. El fet que les darreres eleccions municipals hagen deixat l'ajuntament de València a les mans de a coalició PP-UV ha reobert la guerra

[7] 1. A la zona catalano-parlant del país, hi ha 1569 centres d'EGB. Per tant actualment fan ensenyament en català, el 18,1%.

2. En les dades referents a EE.MM. estan globalitzats els centres i alumnes que fan, almenys, una assignatura en català. Si hi ha 396 centres d'EE.MM., tenen alguna assignatura en català, l'11,1%

de la normativa lingüística -guerra que, en gran mesura, emmascara el conflicte sobre l'ús.

La creació de RTVV el 1989 va generar grans expectatives la consolidació del procés iniciat a l'ensenyamet. Tres anys després, aquelles expectatives han estat frustrades per diversos motius. D'una banda, perquè el castellà hi ha esdevingut la llengua majoritària. D'una altra, perquè la TVV s'ha convertit en l'instrument de recuperació de les mentalitats més antivalencianistes que no havíem tingut mai els valencians. I, en tercer lloc, perquè TVV emet per la mateixa freqüència que abans ho feia TV3, amb la qual cosa hem perdut les emissions normals de l'única televisió en **valencià**.

Comptat i debatut, les paraules pronunciades per Manuel Girona, ressenyades més amunt, adquireixen més i més actualitat. Les institucions oficials valencianes -la Generalitat, en primer lloc- ni tan sols han elaborat, com dèiem, una planificació explícita que establesca els objectius, els àmbits i els períodes d'aplicació de la política lingüística. Ben lluny d'això, s'han limitat a una política benèfico-assistencial dirigida a pal.liar les mancances concretes més visibles i escandaloses.

La planificació lingüística que intentava dissenyar aquella Taula Redona és ara més urgent. El desenvolupament de les comunicacions a gran escala (televisions privades) i les noves tècniques de difusió (satèl.lit i cable, fonamentalment), la informatització de la comunicació i la velocitat dels darrers canvis sòcio-econòmics i sòcio-culturals a escala internacional deixen descol.locades les polítiques lingüístiques basades exclusivament en el pla educatiu.

Des del vessant cívic, però, el País Valencià mostra un gran dinamisme. La publicació de l'informe **Bases de Política Lingüística per a País Valenciá dels 90** (1992a) per banda de la Fundació Huguet de Castelló de la Plana i el Pla de Normalització Lingüística per a la comarca de la Safor. (**A la Safor, en valencià**, 1992b) elaborat per la Institució Alfons el Vell són exemples recents de l'esperança d'una via cívica cap a la normalització lingüística.

3. Cloenda

El País Valencià actual exhibeix una situació sociolingüística aparentment contradictòria. D'una banda, hi ha una situació social de relatiu optimisme, segons els indicadors convencionals de coneixement, ús efectiu i actituds. D'altra banda, hi ha el dinamisme de la societat civil. Però finalment, trobem una administració autonòmica cada vegada més decantada cap a l'abandonament de es responsabilitats en matèria de política lingüística i una més que òbvia complicitat amb el blaverisme més antivalencianista. La política dels mitjans de comunicació públics -amb Canal 9-RTVV, al capdavant- n'ha estat fins ara la mostra més significativa.

4. Bibliografia

ARACIL, Lluís-Vicent

1966: *Un dilema valencià*. "Identity Magazine, 24". València-Cambridge. 1966.

1968a: *Introducción a E. Escalante*. Pròleg a "Les xiques de l'estresuelo. Tres forasters de Madrid.". València, Ed. Garbí. 1968.

FUSTER, Joan

1962: *Nosaltres els valencians*. Barcelona. Ed. 62. 1962.

GENERALITAT VALENCIANA

1985: *Estudi sociològic sobre la problemàtica sociolingüística a la Comunitat Valenciana*. Exemplar multicopiat. València. 1985.

1987: *Padró municipal d'habitants /1986. Coneixement del valencià.* Ed. Generalitat Valenciana. València. 1987.

1989: *El valencià en el sector terciari avançat*. Ed. Generalitat Valenciana. València. 1989.

1989: *L'ús del valencià en l'administració autonòmica*. Ed. Generalitat Valenciana. València. 1989.

1990: *Coneixement del valencià. Anàlisis dels resultats del Padró Municipal d'Habitants de 1986.* Ed. Generalitat Valenciana. València. 1990.

1990: *Dades sobre la situació sociolingüística de la Comunitat valenciana*. Ed. Generalitat Valenciana. València. 1990.

MIRA, Joan-Francesc
1981: *Població i llengua al País Valencià*. Ed. Alfons el Magnànim. València. 1981.

MOLLÀ, Toni
1992: *A la Safor, en valencià*. Ed. C.E.I.C. Alfons el Vell. Gandia. 1992.

MOLLÀ, Toni i PITARCH, Vicent
1992: *Bases de política lingüística per al País Valencià dels 90*. Ed. Fundació Gaetà Huguet. Castelló de la Plana. 1992.

NINYOLES, Rafael-Lluís
1969a: *Consciència lingüística: vells tabús, noves exigències*. "Serra d'Or", Núm. 120. Barcelona. 1969.
1969b: *Conflicte lingüístic valencià*. Ed. Tres i Quatre. València. 1969.
1981: *Las lenguas nacionales y la administración*. Ed. Diputació de València. València. 1969.

III LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A LES BALEARS

Joan Melià

1. La situació prèvia

Les restriccions a l'ús de la llengua catalana, des de fa quasi tres segles, l'alt índex d'immigració a partir dels anys seixanta, l'escolarització massiva en castellà de la població autòctona i la irrupció dels mitjans de comunicació de massa en aquesta mateixa llengua, són els principals factors que expliquen el pas relativament ràpid d'una societat majoritàriament monolingüe catalana, des del punt de vista funcional, a una altra en què aquesta llengua, sobretot en alguns sectors, ha passat a ocupar una posició marginal.

1.1 Extensió social dels coneixements de català

Abans del padró d'habitants de 1986, les úniques dades lingüístiques que podem trobar són totes parcials (espacialment i generacionalment). Per això, la informació sobre la situació lingüística a finals dels anys 70 només ens permet fer-ne una aproximació orientativa. Dels diversos estudis de què disposam es pot deduir que nombre de catalanoparlants entre els anys 1970-1980 oscil.lava del 70% al 80%; els extrems més baixos se situen entre els joves, per una banda, i a Palma, de l'altra. A Menorca, l'any 80, el 86% de la població parlava català.

La població escolaritzada és la que ha estat més objecte d'estudi. Poc abans d'incorporar-se l'ensenyament de la llengua catalana a l'escola, durant el curs 1978-1979, entre la població d'EGB, només el 25% dels nins de Calvià eren catalanoparlants, mentre que a la majoria de pobles de les Illes aquest nombre oscil.lava entre el 80% i el 95%. A llocs com Palma, Andratx o la vila d'Eivissa el percentatge es movia entre el 40% i el 50%. La comprensió del català era del 98% entre els nascuts a les Illes i del 70% entre els nins que hi duen menys de 8 anys, que en representen el 8% del total.[8]

[8] Vg. ARTIGUES, A. *Mecanismes de poder. Escrits de sociolingüística.* Palma 1985.

Pel que fa als estudiants d'ensenyament mitjà, durant el curs 1979-1980, un estudi fet a Mallorca[9] mostra que la comprensió de la llengua varia poc segons la procedència familiar dels alumnes[10]. Però, en canvi, varia molt la capacitat d'expressió oral, ostensiblement més baixa en el cas de matrimonis mixtos i dramàticament baixa en el cas que els pares siguin nascuts fora dels PPCC. En tots els casos, si discriminam entre els qui viuen a Palma i els qui viuen a pobles les capacitats, excepte la d'escriure, són a favor dels darrers, normalment en més de deu punts (l'expressió dels fills de pares mixtos es diferencia en més de 50 punts; els pobles catalanitzen els fills dels matrimonis mixtos; Palma els castellanitza).

Coneixements de català
Alumnes de BUP i COU de Mallorca (1979-1980), nascuts als PPCC.

	Comp. oral	Exp. oral	Comp. escrita	Exp. escrita
Pares nascuts als PPCC	97,75	93,53	91,88	26,86
Pares mixtos	97,66	57,00	86,70	18,75
Pares de fora dels PPCC	86,00	34,00	68,00	22,00

[9] Vg. MELIÀ, J. *La llengua catalana i els joves de Mallorca. Coneixement, usos i actituds durant els curs 1979-80.* Palma 1991 (inèdit).

[10] El 71,4% són de pares nascuts als PPCC; l'11,8, fora dels PPCC; el 16,8, de procedència mixta. Els dels dos darrers grups es concentren principalment a Palma (64% i 77,3%, respectivament).

1.2 Nivell d'ús públic institucional

Abans de 1975 l'ús oficial del català era pràcticament inexistent i només s'usava molt esporàdicament en casos relacionats gairebé sempre en activitats de tipus cultural. Aquesta serà la línia que se seguirà posteriorment, en alguns indrets encara ara.

A partir de l'any 1983, a l'Ajuntament de Palma i en el Consell Insular de Menorca s'inicien els primers plans de Normalització Lingüística. En la resta de casos es produïren canvis de tipus emblemàtic (canvi del nom dels carrers, del de les pròpies institucions). Una tímida catalanització o bilingüització també es produí en part de la documentació oficial.

El camp en què més aviat hi va haver presència del català fou el de l'ensenyament. Abans del curs 1979-1980, en què s'incorpora el català obligatori a part dels plans d'estudis d'ensenyament no universitari, ja hi havia centres en què s'impartien classes voluntàries de català i, en alguns pocs altres, tenia algun ús vehicular. Un decret de 9 de maig de 1975 permetia incloure en els programes d'ensenyament com a matèria voluntària i experimental "*las lenguas nativas españolas*" i els bisbes de les Illes fan una declaració en què ho recomanen a les escoles que depenen de l'Església. Del 1975 és la creació, a iniciativa d'alguns pares i mestres, de l'Escola Mata de Jonc, que assenyala l'inici de l'ensenyament totalment en català. A partir d'aquest moment el nombre de centres en què s'imparteix d'alguna manera ensenyament de la llengua catalana van augmentant curs rera curs i de les 5 o 6 del 1974-1975 es passa als 74 del curs 1978-1979, el 17% del total d'alumnes.[11] Durant el curs 1978-1979 el Ministeri d'Educació va contractar per primera vegada professors per fer llengua catalana a centres públics d'ensenyament mitjà que, a part de significar la presència de l'assignatura de manera experimental en l'horari lectiu dels alumnes, signifiquen un important reforç a favor de la normalització lingüística d'aquests centres. A partir d'aquest moment s'hi acceleren, sobretot en alguns centres, les lluites i els avanços iniciats en l'ús oficial de la llengua catalana (vehicular en claustres i avaluacions; documentació acadèmica, de relació amb alumnes i pares, etc.)

---

[11] Vg. ARTIGUES, A. op. cit.

i s'inicien algunes experiències d'ús vehiculr del català en la docència. Durant el curs següent es va aplicar el Decret que introduïa l'obligatorietat de l'ensenyament de la "lengua de las Baleares" a tots els centres escolars de les Illes, amb algunes llacunes: COU, estudis nocturns i alguns nivells de F.P. Durant el primer curs afectà aproximadament el 59% de l'alumnat d'EGB i els alumnes d'ensenyament mitjà dels centres públics; els dels privats trigaren un curs més.[12]

A la Universitat, l'any 1980 només a la Facultat de Filosofia i Lletres es feia ús del català als rètols i en els documents de secretaria. En facultats com Dret, Empresarials i Ciències no hi havia cap profesor que usàs el català en les seves explicacions; a Filosofia i Lletres l'usava el 60%, i a Magisteri, el 38%. Des del curs 1972-1973, els alumnes de Magisteri tenien una assignatura de Llengua Catalana a Primer Curs.

1.3 Mitjans de comunicació

La presència del català als mitjans de comunicació gairebé sempre ha estat anecdòtica, encara que ja l'any 1959 es varen començar a difondre per Ràdio Popular les **Rondaies Mallorquines**. En aquesta mateixa emissora més tard s'hi varen fer programes com Mallorca al Vent, Cançoner d'Avui i, en algunes temporades, els informatius locals.

Les emissions en català de TVE de Sant Cugat es van rebre a Mallorca i Menorca gairebé des del començament. A partir de 1976, s'hi incorporaren informatius amb la participació freqüent d'un corresponsal de les Illes. Des de l'any 1979 es combinava amb programació pròpia també en català, que es va emetre fins al 1984 des de Madrid. El final d'aquesta coordinació es va produir l'any 1987 quan la franja horària es va estendre i des d'un sector de la premsa es va fer una campanya en contra al.legant la manca de qualitat en comparació amb els programes que es feien a Madrid i que no es podien veure des de les Illes.

---

[12] Vg. MELIÀ, J. *Primer curs de llengua catalana al BUP.* Mallorca Socialista, 25. Palma, 1980.

La presència del català a la premsa diària ha estat irregular, amb períodes de gairebé total absència, i normalment s'ha relacionat amb temes culturals o informacions del camp o dels corresponsals dels pobles. Al costat d'aquesta premsa hi ha les revistes, normalment de temàtica cultural i nacionalista, entre les quals destaca la revista Lluc, relacionada a partir de 1968 amb l'Obra Cultural Balear, amb una periodicitat que ha anat dels quinze dies als dos mesos. D'altra banda, entre 1975 i 1985 sorgeixen moltes publicacions locals, principalment a Mallorca i a Menorca. L'ús del català és exclusiu en els casos de plantejament no empresarial i, majoritàriament, bilingües en els altres casos. El fet de cobrir informació que no arriba a través de la premsa convencional, fa que tengui una àmplia acollida i, d'aquesta manera, la lectura en català es fa extensiva a un sector nou de la població. L'any 1980 aquesta premsa s'agrupa en l'Associació de la Premsa Forana de Mallorca; el 1985 hi pertanyien 40 publicacions, que significaven 30.000 exemplars.

1.4 Altres usos

El món de l'empresa actuava, per escrit i publicitàriament, de forma exclusiva en castellà. En el camp de l'activitat cultural és on amb certa regularitat es podia trobar l'ús del català.

En les relacions lliures amb altres persones, tant si eren d'amistat com comercials, hi havia la tendència a escollir-les, si era possible, dins el mateix grup lingüístic.

En establir-se contactes amb interlocutors no catalanoparlants, independentment que comprenguessin el català o no i que hi hagués altres catalanoparlants, la norma social era usar el castellà. Els arguments per justificar-ho eren l'"educació", fer possible la comprensió, l'espanyolitat, etc. Aquesta actitud fins i tot també es donava en relacions individualitzades, entre aquelles persones que en intervencions públiques, tot i els conflictes que inicialment s'originaven, havent optat per l'ús del català.

1.5 Consciència lingüística

Durant els anys 70 les reivindicacions més habituals es referien a la incorporació del català a l'escola. La defensa d'aquesta incorporació es feia com a llengua materna (tenint en compte que en la majoria dels casos coincidia amb la llengua territorial) i, encara que predominava la reivindicació de l'assignatura, també, amb freqüència, s'inicia en la necessitat que fos llengua vehicular amb l'argumentació que així es farien bilingües català-castellà.[13]

En consonància amb aquesta atenció preferent que hi havia a la normalització de l'escola, entre els anys 1970 i 1979 és freqüent trobar estudis i enquestes que recullen l'estat d'opinió en aquest camp. Una gran majoria de ciutadans i alumnes enquestats (entre el 50% i el 90%) era partidària de l'ensenyament del català a l'escola; mentre que el seu ús vehicular, encara majoritari en molts de sectors, era reclamat per una proporció d'enquestats que variava entre el 20% i el 69%, segons l'origen lingüístic dels enquestats.

Les enquestes d'aquest període també feien referència a quina havia de ser la llengua oficial i els que volien que el català ho fos oscil.laven, segons els sectors entrevistats, entre el 76% i el 87%. Entre els alumnes de BUP i COU, la tria de l'oficialitat exclusiva del català era del 50% entre els fills de pares catalans residents a pobles i molt més baixa entre els fills de pares nascuts fora dels PPCC (12,5%) i la del castellà anava del 4,86%, en el primer grup d'alumnes, al 12,5% en segon. La resta optava per solucions bilingües.[14]

Pel que fa als mitjans de comunicació, durant el període 1978-1979 un col.lectiu de mestres enquestats es manifestava clarament favorable a l'existència de diaris en català, ja fos en exclusiva o convivint amb diaris en castellà i -un 40%-, considerava que la TV havia de ser comuna als llocs de

---

[13] Vg. GARCIA SEVILLA, Ll.; GARAU JAULIN DU SEUTRE, V. *La llengua i l'escola a les Balears*. OCB, Palma, 1973.

[14] Vg ARTIGUES, A.; MELIÀ, J. op. cit.

parla catalana quant a gestió, continguts i llengua; el 22% considerava que ho havia de ser a les Illes Balears.[15]

1.6 El nom de la llengua i l'estàndard

La presència d'una varietat formal a les Illes no s'havia interromput del tot en els àmbits en què el català no havia estat arraconat pel castellà, encara que popularment no s'hi referissin amb el nom "català". En la llengua oral, l'única mostra de llenguatge formal viu entre la majoria de la gent era, bàsicament, la llengua transmesa per la religió (oracions, cançons i predicacions, sobretot) i ha estat sempre una llengua de característiques relativament estandarditzades. També altres cançons de transmissió oral tenen algun grau de formalitat.

Pel que fa a la llengua escrita, l'acceptació de la llengua comuna ha estat sempre unànime. L'actitud dels escriptors mallorquins fou l'acceptació immediata de les normes de 1913 de l'Institut. La concreció a les Illes d'aquest estàndard escrit es deu sobretot a l'obra de Francesc de B. Moll, la qual ha servit de guia a tota la producció escrita dels darrers anys.

Ara bé, l'absència obligada, des del segle XVIII ençà, del català de determinats àmbits i usos públics, tant escrits com orals, ha ocasionat l'aparició de prejudicis diversos (sobre l'origen i la unitat de la llengua, la seva capacitat funcional, etc.)

El fet que popularment s'usi per designar la llengua pròpia el nom de "mallorquí"/"menorquí"/"eivissenc" (i, en canvi, mai "balear") significa que es distingeixen maneres diferents de parlar, sense plantejar-se si es tracta de la mateixa "llengua" o no. Amb no gaire diferència, sobretot si es deixa de banda el nom, és tractat el cas del "català" i dels "valencià".

Per evitar rebuigs i problemes a causa del nom, en la represa de la postguerra des dels fronts de recuperació lingüística s'actuà amb precaucions i s'usaven

---

[15] Vg. ARTIGUES, A. op. cit

eufemismes per evitar el nom "català": "mallorquí", "la nostra llengua", "la llengua de les Balears", "la llengua vernacla" fins a arribar a "llengua catalana, modalitat balear" precedent de "la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears" de l'Estatut d'Autonomia. L'ús d'aquests eufemismes pot haver retardat l'acceptació de "català" per designar la llengua en la seva totalitat, però alhora pot haver afavorit l'acceptació de la unitat lingüística.

Durant el curs 1979-1980, l'any d'incorporació del català a l'escola (amb el nom de "Lengua de las Baleares"), una enquesta passada entre els alumnes d'ensenyament mitjà de Mallorca, mostra com el 26'2% dels que parlen català contesten que no el parlen quan la pregunta es fa amb aquest nom (Melià, 1991). El 1980, a Menorca un 35% de la població (a Mallorca i a Eivissa segurament devia ser superior) considera que "menorquí i català són dues llengües diferents".[16]

Els governants d'aquest període (i encara avui) tendien a evitar sempre que era possible fer referència al nom de la llengua, a continuar usant eufemismes i a mantenir-se en una ambigüitat poc comprometedora.

2. L'Estatut i la política lingüística

L'any 1978, la Constitució impossibilita les opcions que apuntaven a l'oficialitat única de la llengua pròpia en tots els territoris de llengua diferent a la castellana i no deixa altra solució que optar per la co-oficialitat. A partir d'aquí, tota la legislació recent que afecta les Illes referida al català és, comparada amb la d'altres comunitats de llengua no castellana, tardana. L'endarreriment en la redacció i aprovació de l'Estatut d'Autonomia no n'és un cas aïllat sinó l'exemple més evident. En la majoria d'ocasions és la manca d'interès en aquests temes dels polítics governants, es quals s'han vist obligats a començar a actuar quan les Illes Balears han esdevingut l'única comunitat que no disposava d'uns o altres reglaments. Aquest retard, en els casos com el nostre, en què hi ha un fort procés de substitució lingüística,

---

[16] Vg. LÓPEZ, J.F. *Normalització lingüística a Menorca: de la voluntat al voluntarisme* Ajuntament de Benidorm - UA. Alacant 1988.

no fa més que agreujar la situació i dificultar l'efectivitat de les mesures que es prenen.

En el període pre-autonomic, en matèria lingüística s'actuà quasi en exclusiva i amb timidesa sobre l'ensenyament. D'altra banda també es realitzà alguna acció aïllada amb la voluntat de resoldre el tema de català-mallorquí/menorquí/eivissenc (publicació d'un opúscle de F. de Moll que tractava aquest tema). A Menorca, on la correlació de forces va fer possible la creació d'una Conselleria de Normalització Lingüística, es començà a operar en aquesta matèria de manera planificada i amb un abast més ampli que el de l'escola.

Afortunadament, l'Estatut d'Autonomia, aprovat el 1983 per la via de l'art. 143, recull la denominació "llengua catalana" (tot i que algun força política va mantenir fins al final la defensa de "llengua de Balears") i la reconeix com a pròpia de les Illes Balears i oficial juntament amb la castellana. D'altra banda atribueix als poders públics la responsabilitat d'aconseguir la normalització lingüística, preveu la col.laboració en matèria lingüística de les principals institucions polítiques dels Països Catalans i atorga a la UIB la condició d'institució oficial consultiva en matèria de llengua per evitar les temptacions secessionistes per interessos electorals o polítics.

La Coalició Popular va ser l'única força política que no va votar a favor de l'Estatut quan s'aprovà, tot i així va guanyar les primeres eleccions autonòmiques (1983).

La idea que defensa la majoria governant és que no cal intervenir en l'aspecte lingüístic, que és un camp on la llibertat individual ha de predominar. A partir d'això es justifica la manca d'iniciativa en accions de recuperació lingüística i la deixadesa en l'aplicació de la legislació que es veu en el compromís d'aprovar.

Aquesta absència de voluntat normalitzadora dels governants, compartida també per part de la societat civil, s'hi ha d'afegir a limitació en competències exclusives de la nostra comunitat, la qual cosa suposa molts de

problemes per actuar en camps en què hi ha una incidència important sobre la llengua (ensenyament, mitjans de comunicació, etc.)

L'absència de planificació en les poques actuacions a favor de la normalitat de la llengua es manifesta també en la inexistència de qualsevol tipus d'organització global de les intervencions en matèria lingüística i en la manca d'infraestructura material i humana per dur-les endavant. Unicament el Consell Insular de Menorca i l'Ajuntament de Palma, que a partir de les eleccions de 1983 eren governats per una coalició entre PSOE, PSM i PCE, havien muntat uns serveis lingüístics mínims amb voluntat d'actuació planificadora de la normalització lingüística al seu àmbit.

Des dels sectors socials aliens al govern, la crítica, a part de fer referència al model desigualitari que estableix la Constitució, també apunta a aquest desinterès de les institucions d'aplicar mesures adequades i al comportament públic dels seus representants.

El primer decret en relació amb la normalització lingüística, la incorporació del català a l'escola, ja va ser criticat, des de sectors intel.lectuals i nacionalistes, per la forma seguida (simple addició de més hores i més matèria al currículum dels alumnes) i perquè es posaven molts d'entrebancs a l'ensenyament en llengua catalana.

L'any 1981, l'Obra Cultural Balear va publicar uns "Criteris bàsics per a la normalització de la llengua catalana a les Illes Balears", on explicitava una sèrie de característiques que havia de tenir l'actuació de les institucions en el camp de la normalització lingüística i que, en línies generals, suposava considerar el català com única llengua de funcionament real, tot i que quedaven garantits els drets individuals dels no-catalanoparlants.

Després de 1983, la crítica al partit en el poder farà referència també als equilibris, contradiccions i ambigüitats que envolten les seves actuacions amb la voluntat de no incomplir massa escandalosament la lletra de l'Estatut i, a la vegada, fer-les digeribles als seus sectors més reacis a la normalitat lingüística

3. La Llei de normalització lingüística

El fet que la Llei de normalització lingüística de les Illes Balears fos la darrera a tramitar-se (des de l'oposició es varen presentar propostes de Llei, que foren rebutjades per la majoria, abans que el Govern es decidís a presentar la seva) va fer que el debat parlamentari estigués molt determinat pel que s'havia fet en les altres lleis.

Així i tot, el govern central va impugnar alguns articles, novedosos en les lleis de NL, que feien referència a la primacia del català en la interpretació de textos, a la legitimitat del Govern Autònom per intervenir en defensa dels drets lingüístics dels ciutadans, a la competència de la Llei en el món militar.

Els comentaristes de la Llei, quan han partit de les limitacions que marca a Constitució, han afirmat amb freqüència que la Llei de les Illes Balears, comparada amb les lleis de normalització lingüística de les altres comunitats, és una bona llei i, en cas d'aplicar-se, permetria avançar bastant en el procés de normalització.

Se n'ha destacat, tot i que sigui en el preàmbul, la diferenciació que fa entre l'oficialitat de la llengua catalana (territorial, com a pròpia de la comunitat) i de la llengua castellana (persona, perquè en ser-ho de tot l'estat empara els drets individuals de tots els ciutadans). Així i tot, sentències posterior del Tribunal Constitucional s'inclinen a donar una major "oficialitat" a la llengua castellana, basant-se en el fet que els ciutadans poden al.legar desconeixement de la llengua de la Comunitat Autònoma, però no de l'espanyol.

Un altre aspecte positiu, que ja considerava l'Estatut, és la referència que fa a la necessitat de col.laborar en assumptes de cultura i mitjans de comunicació amb les altres comunitats autònomes de llengua oficial catalana i a la creació d'"una institució adreçada a salvaguardar la unitat lingüística, (...) en col.laboració amb altres Comunitats Autònomes que reconeguin la cooficialitat de la llengua catalana i decideixin formar-ne part".[17]

---

[17] Vg. MARÍ, I. *El II Congrés i les nostres Illes* El Mirall, 5. Palma 1987

Així mateix s'ha de valorar favorablement la referència implícita a la necessitat d'intervenció en la formació del model de llengua comú quan diu que el català ha de ser "vehicle" d'expressió modern, flexible, i autònom, com a principal símbol de la nostra identitat com a poble".[18]

En el terreny de les mancances, la Llei deixa excessivament a a lliure elecció del ciutadà l'ús de la llengua en molts casos, la qual cosa fa que les inèrcies existents perjudiquin el català. Això fa necessari que, per poder ser positiva, calgui incidir decididament sobre la consciència i la voluntat lingüística dels illencs, perquè facin valer aquesta llibertat a favor del català. D'altra banda fa referència a actuacions de normalització a càrrec del Govern en àmbits en qué la nostra Comunitat no té competències o les té molt reduïdes (ensenyament, Administració de Justícia, mitjans de comunicació, etc.), i això implica la necessitat de col.laboració entre els poders centrals i els autonòmics. També cal destacar que atribueix al Govern la responsabilitat última en el procés de normalització lingüística i l'obligació d'emprendre un programa d'actuacions en aquest sentit, i de retre'n compte anual davant el Parlament.

Aprovada la Llei, a l'interior de la mateixa administració autonòmica l'observació que se'n fa varia molt d'unes àrees a unes altres i, en lloc d'obeir a unes directrius generals, respon als criteris dels consellers de torn o, fins i tot, en alguns casos, a l'arbitri dels funcionaris i administratius.

En resum, la Llei ha representat pocs canvis en la dinàmica seguida fins aleshores.

Generalment, els serveis lingüístics se situen lluny dels punts de decisió que tenen influència sobre tota la institució i estan insuficientment dotats materialment i de personal. Així, per exemple, en el Govern Balear, el Servei de Normalització Lingüística depèn d'una Cap de Servei de la Direcció General de Cultura de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports i només disposa d'aquesta Cap de Servei i algunes persones amb contractes d'assistència tècnica. Això passa en el que hauria de ser el principal servei

---

[18] Vg. MIRALLES, J. *Entorn del Congrés*. El Mirall, 5. Palma, 1987.

de normalització lingüística de les Illes. A les altres principals institucions (Ajuntament de Palma, Consells Insulars de Mallorca, de Menorca i d'Eivissa-Formentera) el servei lingüístic se situa immediatament després del regidor o dels consellers de cultura, però continuen amb personal insuficient per poder emprendre accions realment positives.

Davant l'absència d'una Direcció General de Política Lingüística, a finals de l'any 1989 es va firmar un conveni, promogut des d'OCB, entre distintes institucions governades per grups polítics diferents (Govern Balear, Consells Insulars, Ajuntament de Palma) pel qual es constituïa la Campanya de normalització lingüística, que té per finalitat coordinar el procés i promoure accions i programes de Normalització Lingüística a les Illes. Al davant de la Campanya s'hi va situar Aina Moll, antiga directora general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Les primeres passes que es feren foren per aconseguir l'adhesió del màxim nombre d'institucions i empreses; l'adhesió havia de representar també el compromís d'elaborar un pla de normalització lingüística de l'entitat. Paral.lelament per mitjà d'intervencions públiques, la coordinació de la Campanya, amb la voluntat d'atreure nous sectors socials, es desmarcà dels que tradicionalment havien encapçalat les reivindicacions lingüístiques i nacionals. L'objectiu primer era que des de les institucions es respectàs el que deia la Llei de normalització lingüística, cosa que encara ara no s'ha aconseguit. Fora dels ajuntaments modests, que han agraït la col.laboració de la Campanya i han fet accions en la línia que se'ls sol.licitava, les principals institucions han continuat amb les mateixes inèrcies, sense fer gaires cas als consells i demandes de la Campanya; de fet, han donat a entendre que han complit el seu deure creant la Campanya i hi han desviat les responsabilitats en normalització lingüística que els corresponen. Al costat d'aquestes accions relativament poc airoses sobre les institucions, cal destacar una campanya publicitària, la més gran que fins ara hi ha hagut a les Illes per incitar a l'ús de la llengua catalana, la qual, sobretot a Mallorca va aconseguir tenir un gran impacte. De tota manera és primordial aconseguir que les institucions assumeixin el que diu la Llei que varen aprovar.

4. Efectes de la política lingüística

Un dels principals problemes per valorar l'adequació de la Llei lingüística a les necessitats de normalització és que, en gran part, com ja hem dit, no s'ha duit a la pràctica. Pot dir-se que ni hi ha hagut, ni hi ha encara, des del Govern Balear la voluntat de fer una política lingüística global i coherent, ni de fer complir, ni complir ells mateixos, el que és preceptiu segons la Llei. A tot quant s'ha arribat no ha estat més que a algunes declaracions d'intencions més o menys ambigües i a una sèrie d'accions concretes sense formar part de cap pla concret de normalització lingüística coincideixen sempre en la manca de compliment per part del Govern del que prescriu la Llei de normalització lingüística.

4.1 Evolució dels coneixements lingüístics

Les úniques dades sobre coneixements lingüístics globals de la població de les Illes de què disposam són les que recull el Padró Municipal de 1986. Coincideixen cronològicament, per tant, amb l'aprovació de la Llei de normalització lingüística. Així i tot, són unes dades afectades ja d'alguna manera per una "política" lingüística.

A causa de la inexistència d'estudis anteriors del mateix abast i de característiques semblants, és difícil poder determinar les dimensions dels canvis que s'hi han produït. D'altra banda l'augment de la població nascuda fora de l'àrea lingüística catalana fa que calguin més detalls per poder arribar a conclusions fiables del contrast. En aquests moments estam a l'espera dels resultats del padró de 1991.[19]

[19] De tota manera els resultats no podran ser directament comparables amb els del 1986 perquè formula la pregunta relativa a la llengua d'una altra manera (el 1986 no s'usava el nom "català"; el 1991, sí) i la recollida de dades també es va fer seguint altres mètodes.

L'any 1986 l'extensió relativa dels coneixements de la llengua catalana, segons opinió dels mateixos individus, entre la població major de 6 anys de les Illes Balears (626.956 individus) es resumeix en el quadre següent:[20]

	Total	Mallorca	Formentera Menorca	Eivissa	Palma
L'entenen	90	90	92	84	88
Poden parlar-lo	70	70	87	62	62
Poden escriure'l	16	16	26	12	16

El total en valors absoluts de a població que pot parlar català és de 444.028 persones majors de 6 anys (IBAE, 1989a).

Aproximadament els valors són semblants als mitjans de la dècada anterior, tot i que la proporció d'immigrants ara és del 28,6% (4 punts superiors a la de 1975).

Segons una enquesta de la Universitat,[21] viu a Palma el 46,25% de la població catalanoparlant de Mallorca i el 80,25% de la població no-catalanoparlant. La major part de la població no catalanoparlant (80,16%) és nascuda fora dels Països Catalans i només el 6,06% d'aquests saben parlar català.

La distribució geogràfica dels coneixements de català a les Illes respon, naturalment en relació inversa, al nivell d'immigració. La comprensió supera pertot el 85% (a molts de pobles de Mallorca i a Menorca, el 95%), excepte a Calvià (69,04%), localitat turística de 13.000 habitants on la població nascuda fora (a altres comunitats de l'estat o a l'estranger) és del 39,42%

[20] Vg. IBAE (Institut Balear d'Estadística) *La llengua de les Illes Balears*. Quaderns d'Estadística II. Palma 1989.

[21] Vg. UIB-CIM (Universitat Illes Balears - Consell Insular de Mallorca) *Enquesta sociolingüística a la població de Mallorca*. Palma, 1986.

(IBAE, 1989a i 1989b). La capacitat d'expressar-se en català ofereix posicions més diferenciades, degudes al mateix fenomen. En la majoria de pobles de Mallorca i Menorca la població capaç d'expressar-se en català supera el 80%. En canvi se situa entre el 55% i el 65% a Palma i en localitats turístiques (Son Cervera i Andratx, a Mallorca, i Sant Antoni a Eivissa); els mínims es donen a la Vila d'Eivissa (51,89%) i, altra vegada, a Calvià (39,35%)[22].

La presència escolar del català influeix clarament sobre la població que n'és afectada. Les capacitats més altes de comprensió i expressió es donen entre la població de 15 a 19 anys[23]:

Comprensió oral	Expressió oral	Comprensió i Expressió escrita
94%	75%	43%

Si dividim la població de dret de les Balears entre els nascuts a les Illes (69,7%) i els nascuts fora (30,3%), els valors, evidentment, varien molt. Atenent sols les proporcions referides a la capacitat d'entendre'l i de parlar-lo:

[22] Vg. IBAE, 1989. op. cit.

[23] Per tant l'any 1979, quan es va incorporar l'ensenyament del català a l'escola, tenien entre 8 i 12 anys, estaven tots en edat d'escolarització obligatòria.

Lloc de naixement	Illes	Fora
L'entenen	97,9	72,3
Poden parlar-lo	89,5	27,8

En eliminar entre els nascuts a fora els d'àrea catalana, la comprensió baixa al 69% i la capacitat d'expressió oral al 21%. Els qui han nascut a Aragó i Múrcia (fronteres amb territori català) són els qui més s'integren lingüísticament (80% de comprensió i 30% d'expressió) i els andalusos i extremenys els qui ho fan més poc (comprensió, 67%; expressió, 19%). Entre els estrangers, els qui diuen entendre'l són un nombre relativament baix (61%), peró la meitat d'aquests el pot parlar (30%).

Al marge de les capacitats -relativament optimistes-, contrasta el valor que té el català com a primera llengua entre els pares dels alumnes d'ensenyament mitjà i els seus fills. En tots ls casos hi ha una pèrdua considerable de catalanoparlants de primera llengua (extrema i alarmant en el cas dels matrimonis mixtos), excepte en el darrer grup on hi ha un guany, gairebé insignificant, de catalanoparlants.

El català com a primera Llengua[24]	Llengua 1 pares	Llengua 1 alumnes
Pares nascuts als PPCC	90	82
Pares de procedència mixta	41	24
Pares de fora dels PPCC	0	4

A Eivissa el tant per cent de castellanoparlants i catalanoparlants tendeix a igualar-se, el català disminueix i el castellà augmenta i el nombre de pares que es declaren catalanoparlants és superior al nombre de pares que parlen

[24] Dades extretes de MELIÀ, J. Treball en elaboració. 1992.

en català als seus fills, com també passa a Mallorca. Això fa que Eivissa s'hagi convertit en una zona en què cal una mesura d'urgència per fer retrocedir la forta substitució lingüística existent.[25]

4.2 L'estàndard i la unitat de la llengua

El particularisme lingüístic ha hagut d'evolucionar clarament cap a la no negació de la unitat de la llengua i ha tornat a situar la discussió en el rebuig de la regulació legal de l'ús de la llengua, i a denunciar la construcció de l'estàndard (a l'escola, els mitjans de comunicació i l'Administració). La major intercomunicació entre, sobretot, el Principat i les Illes, a través dels mitjans de comunicació i de contactes personals, ha fet inviable la no acceptació de la unitat de la llengua; en tot cas encara resta una certa prevenció en alguns àmbits a usar en públic el nom de català. El flanc de discussió més actiu ha estat desplaçat cap a la difusió de la creença que la normalització implica la substitució de les formes illenques per les centrals ("catalanisme").

En aquest sentit, cal insistir en el fet que els qui més referència fan a la necessitat de preservar les "modalitats" davant els "catalanismes" són els qui més poc es preocupen de la seva llengua, marginant-la en moltes de les seves actuacions i farcint la seva pràctica oral de castellanismes. Entre els polítics s'hi localitzen els casos més exemplars.

Un exemple que la polèmica es basa més en prejudicis que en realitats, és el fet que a BUP, COU i FP, dins una mateixa aula els alumnes afirmen que a l'escola els ensenyen... (és una mostra de cinc centres agafats a l'atzar:[26]

---

[25] GRUP DE TREBALL DE SOCIOLINGÜÍSTICA APLICADA DEL CEP D'EIVISSA. *Llengua i ensenyament a Eivissa. Usos i actituds lingüístiques de l'alumnat, pares i professorat.* 1992. (còpia reprogràfica)

[26] 1: 1er. de BUP-CIDE (Palma-Privat). 2: 1er. de BUP-Llorenç Garcias (Artà-Públic). 3: 1er. de FP-Na Camel.la (Manacor-Públic). 4: 1er. de REM-Juníper Serra (Palma-Públic). 5: COU-Guillem Colom (Sóller-Públic).

A l'escola m'ensenyen la llengua catalana ...

Centres:	1	2	3	4	5
general	15,63	21,05	30,43	22,73	55,56
a partir de la variant Mallorquina	62,50	57,89	17,39	36,36	16,67
de Barcelona no la de Mallorca	6,25	0,00	26,09	27,27	5,56
la llengua mallorquina	15,63	15,79	21,74	4,55	5,56
altres respostes o no contesten	0,00	5,26	4,35	9,09	16,67

Globalment les respostes respectives són: 35,6%, 31,9%, 20,4%, 8,3%, 3,8%.

Tots els alumnes del mateix grup valoren la mateixa realitat (els mateixos llibres i professors) i les conclusions que en treuen són, en la majoria de casos, bastant diferents.

Pel que fa a la llengua escrita, tots els que en fan ús (institucions, mitjans de comunicació, professorat, etc.) ho fan tenint com a referent acceptat la llengua estàndard. L'exigència de convergència de les formes emprades oralment és molt inferior a la de la llengua escrita. És a dir, a partir els usos que se'n fan, sembla que és possible tendir a una major unificació escrita que oral.

El nom de la llengua, fora de l'àmbit oficial i culte, en què de cada dia està més normalitzat l'us de "català", continua essent freqüent evitar-lo més enllà

del reconeixement de la seva unitat. N'és un exemple el fet que només el 24,7% dels estudiants de BUP i FP (1990-1991) contestaven (escrivint-lo ells) que el nom de la llengua pròpia de les Illes Balears era el "català" (és significatiu, però, que entre els alumnes de COU eren més del 40% mentre que entre els de 1er. de FP no arribaven al 10%). Però si hi ajuntam els qui no han contestat català, però diuen que "el mallorquí és una variant geogràfica del català" el tant per cent d'lumnes que afirma la unitat de la llengua és superior al 77% (al 90% a COU) i superior al 87% (al 96% entre els alumnes de COU) si consideram que és reconèixer la unitat de la llengua dir que un senyor de València, un de Barcelona i un de Palma parlen la mateixa llengua.

Amb tot això podem veure que la prevenció major és a usar el nom "català" (cal tenir en compte que aquest nom, popularment, designa una variant del català, "el que es parla al Principat" o, moltes de vegades "a Barcelona"), en canvi es redueix molt quan es tracta d'acceptar explícitament que es tracta de la mateixa llengua i més encara d'acceptar-ho tàcitament.[27] Una situació semblant també es constata a Eivissa.[28]

4.3 L'ús

L'ús institucional del català en el Govern Autònom és tan baix, que des de la Conselleria de Cultura, responsable de la normalització lingüística, es va promoure un reglament d'ús que afectava des dels consellers a la publicació d'anuncis als diaris. Es va aprovar, però com ja és habitual, en molts de casos no se segueix. La llengua catalana continua essent l'excepció en moltes de les unitats de l'administració autonòmica i, a més, darrerament s'han manifestat voluntats clares, alienes a Cultura, d'actuar en castellà, fins i tot en accions que afecten sectors tan "normalitzables" com l'escola o els topònims.

---

[27] Vg. MELIÀ, J. op. cit

[28] Vg. JOAN I MARÍ, B. *Llengua i educació a Eivissa. Inèrcies i canvis*. Escola Catalana, 289. Barcelona, 1992.

La formació en català que s'exigeix als funcionaris de la Comunitat Autònoma és anecdòtica, tot i que els darrers anys s'han organitzat cursos de formació del personal de diverses conselleries i l'inici de les activitats de la Junta Avaluadora de Català, amb l'expedició de titulació unificada, pot afavorir l'exigència de coneixements de català per accedir a llocs de feina de la funció pública.

La manca de confluència entre el que diu la Llei i l'actuació d'algunes conselleries que publiquen anuncis exclusivament en castellà als periòdics encara és habitual.

La retolació institucional de carreteres en la majoria d'ocasions no obeeix al que mana la Llei, que dóna preferència a l'ús del català. Encara hi ha moltes retolacions únicament en castellà i d'altres en què aquesta llengua ocupa el primer lloc. Això també es trasllada a a retolació interna de moltes conselleries, Administració perifèrica de l'estat, etc. En general la retolació externa dels edificis públics dependents del Govern Balear i dels ajuntments és majoritàriament en català, encara que hi trobem algunes excepcions. En molts d'aquests aspectes les Illes han anat a remolc del que succeïa a altres comunitats i, en això, hi ha tengut influència el fet de no disposar de competències.

De tota la legislació lingüística, la que ha tengut uns efectes més evidents ha estat referida al món educatiu, tot i que no sigui l'adequada per a la normalització real de l'ensenyament i que no s'hagin complit tots els manaments que s'hi prescriuen. Aquests efectes positius, sens dubte, són deguts més a la voluntat dels ensenyants que a la preocupació de les institucions perquè sigui així.

En la majoria de centres públics (sobretot en el cas d'EEMM) les retolacions internes i externes són en català i l'administració del centre hi actua. En els privats varia molt segons el tipus d'escola; els grans centres actuen majoritàriament en castellà.

Pel que fa a la docència cal dir que durant el curs 1983-1984 hi havia 15 escoles a les Illes que feien ensenyament en català. Durant el curs 1990-1991

en són 147, sobre 555, que suposen el 33,52% dels centres públics i el 8,71% dels privats i un total de 25.531 alumnes (17,21%) que reben ensenyament en català, totalment o parcialment. A Menorca, les escoles que fan experiències, d'intensitat variable, d'ensenyament en català superen el 50%. A Eivissa només el 10% de l'alumnat diu que fa dues assignatures o més en llengua catalana i a més s'incompleix la llei pel que fa fa a dedicació horària a l'assignatura (prop del 20% de l'alumnat n'és afectat); la mateixa situació d'incompliment es produeix, o s'ha produït fins fa ben poc, a Mallorca. La qual cosa mostra que a pesar de l'avanç, que pot semblr espectacular, encara queda molt de terreny a córrer i que "deixar-ho exclusivament a iniciativa dels centres no és suficient".[29]

Com a dada preocupant i que explica la situació del català entre els infants de 6 a 9 anys, cal fer constar que de les 140 "guarderies" que hi ha a Palma, només 6 declaren fer ensenyament en català; la resta usa la llengua de l'alumne o únicament el castellà[30].

A la Universitat, amb un ús administratiu i de projecció pública prou normalitzat, els percentatges de classes en català i en castellà són molt equilibrats, tot i que hi ha grans variacions segons els centres, no sempre lligades a la dualitat ciències-lletres.

De tota manera s'ha d'afirmar que globalment l'escola, a pesar dels avanços produïts en la catalanització d'algun sector (a Mallorca hi ha nou centres que segueixen el mètode d'immersió), actua encara d'eina castellanitzadora en la major part de la població.

En el camp de l'ensenyament també cal esmentar els cursos de català per a adults, evolució dels cursos que inicià l'Obra Cultural Balear, que els continua coordinant. Aquests cursos són patrocinats per diverses institucions (Govern, ajuntaments, consells insulars, Ministeri d'Educació) i es fan per al

---

[29] Vg. SBERT, M. *Expectatives davant l'ensenyament en català a les Illes Balears*. Escola Catalana 289. Barcelona, 1992.

[30] Vg. MUNAR, M. *Ensenyament en català a les Illes Balears*. Escola Catalana, 289. Barcelona, 1992.

personal de la mateixa institució o lliures per a tots els ciutadans. El nombre d'inscrits durant el curs 1991-1992 ha superat els 6.000. Durant aquest mateix curs aproximadament 2.100 ensenyants s'han matriculat a cursos de reciclatge de llengua catalana, que des de l'any 1985 organitza la Universitat.

4.4 Mitjans de comunicació i presència exterior.

L'intent de disposar de mitjans de comunicació propis fins ara no ha estat reeixit. Des de l'òptica de l'empresa privada no interessa perquè creuen que no és rendible. Des del punt de vista institucional, el Govern Balear no hi té gens d'interès i totes les concessions que en aquest sentit ha fet el Govern Central han estat devaluades i amb poca voluntat que arrelassin. D'altra banda, en la majoria de casos qualsevol intent de crer uns mitjans de comunicació estables en català ha tingut l'oposició més o menys soterrada dels altres mitjans de les Illes, que ho han vist com una competència als seus interessos.

L'any 1988 es va crear Ràdio-4 a les Illes, sense els mitjans econòmics i de personal que haurien pogut fer-la atractiva. A pesar d'aquestes dificultats, amb el temps alguns programes aconseguien tenir una audiència acceptable i es va establir una col.laboració amb Ràdio-4 de Catalunya i del País Valencià, però la supressió, l'estiu del 1991, de totes les Ràdio-4 de l'estat, excepte la de Barcelona, va arrossegar la de les Illes. Avui en dia Ràdio Nacional només manté en català els informatius locals i algun programa escadusser per una emissora d'escassíssima audiència: Ràdio-5.

El projecte privat de fer una ràdio comercial en català (Ràdio Mediterrània), abans i després de la Llei de normalització lingüística ha tingut, tot i el suport d'un sector ampli de mallorquins, l'oposició del Govern. Les noves llicències de ràdio que s'han repartit, fins i tot després de la Llei de normalització lingüística, han estat per a ràdios en castellà. Les ràdios locals i Radio Jove (vinculada a la Direcció General de Joventut del Govern Balear), són l'única presència pròpia de ràdio en català; totes, però, tenen la programació reduïda a poques hores setmanals.

Pel que fa a TV, la situació és molt semblant. Existeix un centre regional de TVE amb programació en català (informatius i reportatges, sobretot), però amb poques hores setmanals i en moments de poca audiència. El fenomen de les TV locals és bàsicament en català, amb les limitacions d'audiència i horàries que són pròpies d'aquests tipus de mitjans. L'arribada de les TV privades ha engreixat moltíssim la programació en castellà; fins i tot Antena 3 TV, que fa desconnexions per a les Illes, emet aquests programes amb el castellà de llengua base.

En aquesta àrea àudio-visual, l'únic factor positiu d'aquest període és l'arribada, per mitjà de les accions d'Obra Cultural Balear i Voltor, de producció feta a la resta del domini lingüístic. Actualment des de Mallorca es pot sintonitzar TV3 des de 1985, Canal 33 i Canal 9 (simultanejat amb TVE2 de Sant Cugat). En ràdio hi ha repetidors per a Catalunya Ràdio, Catalunya Música i RAC 105. De tota manera, encara que alguns d'aquests mitjans aconsegueixen audiències relativament importants, tal com estan estructurats mai no podran ser sentits com televisions i ràdios pròpies.

Al marge de la premsa forana, a la qual hem fet referència, i de les publicacions culturals, amb poca incidència quantitativament, la premsa en català a les Illes és un desert, encara que de diversos sectors s'ha insistit en la necessitat de crear-ne, fins i tot reclamant-ne el suport institucional.

4.5 Altres usos

En la retolació comercial, des de fa una colla d'anys en què, per un acord entre la PIMEM i la Conselleria de Cultura, se subvenciona la retolació en català, es nota una lleugera presència de comerços externament normalitzats. De tota manera, aquesta normalitat es dóna amb més freqüència a pobles que a Palma i és gairebé absent en zones turístiques. Cada any es tramiten al voltant de 200 noves sol.licituds de retolacions en català. En el camp de la publicitat, els únics anuncis en català que es fan són els d'algunes institucions, tota la resta són anuncis en castellà, amb alguna excepció en els pocs mitjans de comunicació que hi ha en català (premsa forana, majoritàriament). En l'administració privada no s'hi detecta cap canvi i

continua essent quasi exclusiu l'ús del castellà, tot i que, darrerament, comença a haver-hi excepcions.

D'altra banda, respecte a l'ús personal de la llengua, tot i que el coneixement de català és relativament alt, l'ús real minva molt i és urgent fer estudis que en detectin i n'expliquin les causes.

Pot ser orientatiu que entre l'alumnat de BUP, COU i FP l'ús del català varia molt segons la procedència familiar i el lloc de residència. Entre els fills dels pares nascuts als PPCC l'ús familiar del català oscil.la bastant: si viuen a Palma, entre el 62% i el 76%, segons si es refereixen a la llengua usada entre els germans o la que usen els pares entre ells; si viuen a pobles aquests extrems se situen entre el 93% (la llengua del pare amb l'alumne) i el 96% (els pares entre ells). Entre els fills de matrimonis de procedència mixta, a Palma l'ús oscil.la entre el 12% (els pares entre ells i els germans entre ells) i el 20% (la mare i el pare amb l'alumne); a pobles, els límits d'ús són el 37% (els pares entre ells) i el 53% (la mare amb l'alumne). Entre els fills d'immigrants la variació es mou entre el 0% i l'1% a Palma i entre el 3% i el 6% a pobles; és per tant insignificant.

Fora de l'àmbit familiar, la variació d'ús es fa atenent dues variables: la llengua de l'interlocutor (hi ha una tendència a adaptar-se a la llengua de l'altre, molt més forta entre els catalanoparlants) i el lloc de residència (a Palma i també a Eivissa s'abandona amb facilitat la llengua catalana) i gairebé sempre disminueix l'ús del català.

A Eivissa, en un grup d'EGB on el 43,5% diu parlar en català amb els seus pares, només el 3,2% hi parla sempre amb els amics i el 28% usa les dues llengües; el 67% diu fer-ho sempre en castellà. En un grup d'alumnes eivissencs d'ensenyament mitjà, on el 43% diu que parla català amb els seus pares, només el 20% diu parlar amb els amics les dues llengües; el 80% només hi parla en castellà.

A Mallorca, entre els alumnes de pares dels PPCC, si viuen a Palma el menor ús del català es produeix a l'àmbit escolar, amb companys de classe i professors castellanoparlans (2% i 3% respectivament) i el major ús es dóna

quan es defineix l'interlocutor com a catalanoparlant (72%, més alt que dins l'àmbit familiar). Als pobles de Mallorca, entre el mateix sector d'estudiants, el menor ús del català es produeix de nou dins l'àmbit escolar, amb els professors i els companys castellanoparlants (14% i 18%, respectivament) el major nivell d'ús es produeix quan l'interlocutor és catalanoparlant (en tots els casos supera el 92%). Entre els alumnes de pares de procedència mixta, si viuen a Palma i l'interlocutor és castellanoparlant, encara que entenguin el català, l'ús que en fan es mou entre el 0% i el 3%, i en canvi amb els professors catalanoparlants és on s'arriba al màxim d'ús (54%), amb altres casos de catalanoparlants es mou entre el 30% i el 40%; si viuen als pobles, el menor és produeix amb els professors castellanoparlants (5%) i el major amb els professors catalanoparlants (85%), amb la resta de catalanoparlants oscil.la entre el 72% i el 81%. Entre els alumnes fills d'immigrants, si viuen a Palma l'ús del català representa el 0% en cas que l'interlocutor sigui castellanoparlant i arriba, com a màxim, al 37% amb els professors catalanoparlants (amb la resta de catalanoparlants es mou entre el 10% i el 19%); si viuen als pobles, no fan ús del català quan l'interlocutor és castellanoparlant (del 0% al 8%) i arriben al màxim d'ús amb els professors catalanoparlants, 56% (amb la resta de catalanoparlants es mouen entre el 30% i el 40%). Les respostes que fan referència a l'ús de les dues llengües amb la mateixa persona o grup de persones és insignificant.

D'aquestes dades se'n pot deduir la importància que té l'escola per a la pràctica i aprenentatge d'una llengua. En aquest àmbit és on l'alumnat es deixa dur més fàcilment a l'ús de la llengua del seu interlocutor (sigui catalana o castellana), sobretot si és el mestre.

5. Valoració i perspectives

En línies generals, es pot afirmar que el català ha guanyat prestigi i hi ha la creença generalitzada que és bo que es conservi i que s'usi. De tota manera, on hi ha més desconcert és en la necessitat de les mesures que cal prendre perquè pugui ser possible el que és considerat bo. Probablement la política lingüística i els moviments a favor de la normalització que hi ha hagut no han sabut provocar un augment d'ús social; però com a mínim, tot plegat, ha servit perquè s'eixampli la consciència positiva a favor del prestigi i la

importància de conservar la llengua catalana. En la majoria de població que hi ha pogut accedir, el contacte amb l'ús del català en àmbits nous n'ha millorat l'actitud.

La situació actual pot prendre camins diferents segons com s'actuï des del poder polític i econòmic. La recuperació lingüísitca sembla possible si s'actua amb decisió i adequadament. Si aquesta actuació no hi és la substitució lingüística, a més curt o llarg terme, pot arribar a generalitzar-se. El coneixement de la llengua per part de la població ha avançat i també l'ús oficial i el prestigi, sobretot en determinats sectors; però l'ús social, en el millor dels casos sembla estancat.

En aquests moments calen actuacions immediates (i específiques en zones com Calvià, Eivissa o, fins i tot, Palma), aprofitant els canvis favorables, per fer possible el remei. No es poden perdre gaire anys més com s'han perdut, en bona part, els que van del 1975 a l'actualitat. El rendiment de la política lingüística, fins ara, ha estat mínim, perquè aquesta política consisteix a deixar fer o, en tot cas, a legislar per no complir. En normalització des del Govern Balear s'hauria pogut fer més del que s'ha fet, a pesar de les dificultats imposades que signifiquen fets com la impossibilitat constitucional d'oficialitat exclusiva del català, la manca de garantia dels drets lingüístics fora del nostre territori, l'absència total en algunes àrees (Administració central, exèrcit, etc.) la manca d'algunes competències essencials (educació i mitjans de comunicació). Si les Illes al final de la Dictadura eren el territori català on, objectivament, amb més facilitat hauria estat eficaç una política de recuperació lingüística, actualment han perdut aquesta posició privilegiada.

Entre els polítics de l'oposició, el PSOE normalment atribueix tota la responsabilitat de la normalització al Govern Autònom i n'eximeix de responsabilitats el Govern central, tot i que aquest regeix moltes àrees que tenen incidència directa i negativa sobre el català (televisió, ràdios, escola, etc.). Entre els sectors nacionalistes el pensament més habitual és que es van perdent excessives oportunitats de recuperació lingüística. Entre els sectors conservadors la culpa de no avançar en la normalització és dels "catalanistes" perquè són massa exigents i irriten la població normal.

Com a factor positiu es pot destacar que, segurament, mai com ara no hi havia hagut a les Illes una minoria tan gran de persònes preocupades per la qüestió lingüística i que hi treballi a favor. Però alhora mai no hi havia hagut una proporció tan baixa de catalanoparlants, sobretot en determinades bosses, com la zona de Calvià i Eivissa, o fins i tot a Palma. L'actitud dels no catalanoparlants, afavorida per l'entorn, poques vegades és d'integració; majoritàriament consideren que la normalització lingüística és una cosa que no els afecta. En aquest sentit el fre del corrent immigratori que sembla que s'ha produït els darrers anys pot anar a favor de fer més eficaç una política lingüística amb voluntat normalitzadora.

L'estreta relació que hi ha entre l'entorn lingüístic i el comportament individual, que queda també clara en les enquestes de les Illes que hem usat, indica la necessitat d'incidir en la creació d'aquests espais d'ús del català, assolibles amb més facilitat en zones com l'escola, els mitjans de comunicació i l'Administració. Això no sols ajudarà a modificar-ne els usos, sinó que també canviarà les actituds ideològiques contràries, ja que es donen entre els sectors que tenen més poc contacte amb la llengua.

Cal, per tant, aconseguir competències plenes en Educació, perquè la situació actual impossibilita una planificació adequada en aquest camp per afavorir la normalització. És necessària també la creació d'una xarxa de mitjans de comunicació propis en català, amb intervenció dels poders públics si cal; l'accés a mitjans de comunicació de Catalunya i del País Valencià és altament positiu, però no arribaran a sentir-se mai com a propis de les Illes perquè estan plantejats amb una cobertura parcial del territori. En darrer lloc, és urgent que es plantegi que l'actuació de tota l'Administració autònoma i dels càrrecs públics sigui en català; no es pot mantenir la imatge actual, que de cap manera pot fer atractiva la normalització lingüística entre la societat civil.

Paral.lelament, s'ha de promoure accions per reforçar i generar actituds favorables a la normalització lingüística dins la societat. Mentre la majoria de persones que mostren actituds favorables a la llengua catalana es basen en motivacions sentimentals, els qui manifesten actituds favorables al castellà ho argumenten amb raons pràctiques. Una política lingüística adequada pot fer

que el català sigui necessari. Des de l'exterior és necessari que ens coneguin tal com som, culturalment i lingüísticament, i no sols com a part d'un estat, per això cal promoure el coneixement i la valoració positiva de la nostra realitat més enllà de les fronteres territorials.

En la normalització interna de la llengua és necessari que l'estàndard, ampli i integrador, es construeixi a partir de les coincidències. L'afany per construir estàndards divergents, encara que hi pugui haver intercomunicació entre totes les àrees de parla catalana, pot arribar a fer realitat la coincidència de les fronteres polítiques amb les fronteres dialectals, que fins ara només existia en la ment de part de la població. Els diferents governs han d'impulsar aquest model d'estàndard i, en el nostre cas, deixar de veure'l com a amenaça de les varietats illenques o, com a mínim, de fer-ho creure. En el català general hi haurà més presència de formes balers si el català es normalitza a les Illes que si ens n'allunyam per temor.

Aquests objectius s'aconseguiran amb més facilitat si es fa cas del que diuen l'Estatut, la Llei de normalització lingüística i les conclusions del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana quan assenyalen la necessitat de coordinar totes les autoritats autonòmiques de l'àrea catalana amb la finalitat d'establir una planificació lingüística conjunta i de crear-ne els organismes adients. La incorporació a Europa pot ser molt diferent si totes les terres de parla catalana estan coordinades o si, en canvi, continuen en la situació actual. Fins ara, però, s'ha fet mot poc en aquest sentit. De fet existeixen relacions d'intercanvi i de contacte sovintejat pel que fa a tècnics en temes lingüístics, però són molt més rares entre els polítics. La diversitat de forces polítiques al capdavant d'aquestes institucions (CiU al Principat, PSOE al País Valencià, PP-UM a les Illes) sens dubte no ens és favorable.

Les actituds del Govern sembla que s'orienten a fer impossible aquests objectius: contínuament aixequen temors a la NL, són contraris a la consecució d'un estàndard i ho demostren en la seva pràctica, mostren una lamentable incompetència lingüística i no es preocupen de modificar la situació sociolingüística.

Així i tot, cal repetir que no estem en un punt irreversible. L'actuació, en primer lloc dels polítics, però també dels grups socials dirigents, de les institucions culturals i cíviques i dels creadors d'opinió, pot fer possible recuperar la normalitat.

5. Bibliografia

AJUNTAMENT DE LLUCMAJOR

1991: *Enquesta sociolingüística a la població de Llucmajor. 1989.* Ajuntament de Llucmajor, Comissió de Cultura. Llucmajor. 1991.

ALCOVER, Antoni M.

1982: *Doctrina sobre la llengua de les Balears i de València.* Ed. Moll. Mallorca. 1982.

ARTIGUES, Antoni

1985: *Mecanismes de poder. Escrits de sociolingüística.* Universitat de les Illes Balears. Palma. 1985.

BADIA I MARGARIT, Antoni

1964: *Llengua i Cultura als Països Catalans.* Edicions 62; Barcelona. 1982 (Novena edició).

1987: *Algunes perspectives del Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana.* "El Mirall", 5. Palma. 1987.

1988: *Entrevista a Antoni M.Badia i Margarit.* "El Mirall", 20. Palma. 1988. (bàsicament aspectes biogràfics).

BIBILONI, Gabriel

1984: *La llengua dels mallorquins: anàlisi sociolingüística.* Publicacions Edicions Universitat de Barcelona. Barcelona. 1984.

1987: *Les conclusions i la conclusió.* "El Mirall", 5. Palma. 1987.

1991: «La situació del català a les illes Balears». *Processos de Normalització Lingüística.* Columna edicions. Barcelona. 1991

1992: *La llengua a Mallorca: estat d'urgència.* "Escola Catalana", 289. Barcelona. abril, 1992

BIBILONI, Gabriel i ARTIGUES, Antoni
1987: *L'unilingüisme de la nació catalana: una restitució pendent*. "Mallorca, ara". Fundació Emili Darder. Ciutat de Mallorca. 1987.

CABOT, Miquel
1985: *I Trobada d'Escoles Mallorquines*. "Lluc", 719. Palma. gener febrer, 1975.
1987a: *Àrea d'ensenyament*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.
1987b: *El català, la llengua de l'ensenyament a les Illes*. "Mallorca, ara". Fundació Emili Darder. Ciutat de Mallorca. 1987

CARDELL, Miquel i PICORNELL, Climent
1987: *Entrevista a Nadal Batle i Nicolau. Rector de la Universitat de les Illes Balears*. "Lluc", 737. Palma. març-abril. 1987.

CARLOS I ARNAIZ, Pere M.
1988: *Els pares i l'escola. Unes reflexions amb motiu de les trobades d'Escoles Mallorquines*. "El Mirall", 18. Palma. 1988.

COLOM, Bartomeu
1987a: *Qui legisla la llengua?*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.
1987b: *Els Principis de la Llei de Normalització Lingüística a les Illes Balears*. Obra Cultural Balear. Palma. 1987

COLOM CAÑELLAS, Antoni J.
1983: *Nacionalisme i educació a Mallorca*. Obra Cultural Balear. Ciutat de Mallorca. 1983

COMPANY FLORIT, Miquel
1985a: *Publicacions periòdiques a Mallorca*. "Mel i Sucre", 55, 56, 57 i 58. Sant Joan. 1985. (no l'he vist)
1985b: *Premsa Forana avui*. "Lluc", 724. Palma. Novembre-desembre, 1985.

CRESPÍ, Rafel
1988a: *Hipoteca de cabòries*. "El Mirall", 20. Palma. 1988.

DAVIU VICH, Guiem
1985: *El Ministeri d'Educació i Ciència contra la llengua catalana a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears*. "Lluc", 719. Palma. Gener-febrer, 1985.

DOLS SALAS, Aina
1992: *Escola Mata de Jonc*. "Escola Catalana", 289. Barcelona. Abril, 1992.

EL MIRALL
1987a: *Premsa Forana: 1978-1987*. "El Mirall", 8. Palma. 1987.
1987b: *El II Congrés a les Illes Balears. Informe*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.
1987c: *Editorial. Vint-i-cinc anys de l'Obra Cultural Balear*. "El Mirall", 13. Palma. Desembre, 1987.

ENSENYAT PUJOL, Gabriel
1988: *La catalanitat dels mallorquins de l'Edat Mitjana segons la crònica de Pere el Cerimoniós*. "El Mirall", 18. Palma. 1988.

GARCIA SEVILLA, Lluís & GARAU JAULIN DU SEUTRE, Víctor
1973: *La llengua i l'escola a les Balears*. Obra Cultural Balear. Ciutat de Mallorca. 1973.

GRIMALT, Josep A.
1988: *Parts i quarts*. "El Mirall", 20. Palma. 1988. (Sobre el decret de toponímia i el diari El Día).

GRUP DE TREBALL DE SOCIOLINGÜÍSTICA APLICADA DEL C.E.P. D'EIVISSA.
1992: *Llengua i ensenyament a Eivissa. Usos i actituds lingüístiques de l'alumnat, pares i professorat*. Còpia reprogràfica.

IBAE. INSTITUT BALEAR D'ESTADÍSTICA
1988: *Resultats Generals i Característiques de la Població.* Govern Balear. Palma. 1988.
1989a: *Quaderns d'Estadística, II. La llengua de les Illes Balears.* Govern Balear. Palma. 1989.
1989b: *Quaderns d'Estadística, III. Les migracions a les Illes Balears.* Govern Balear. Palma. 1989.
1991: *Dades demogràfiques.* Govern Balear. Palma. 1991.

JANER, Maria de la Pau
1987: *La Universitat de les Illes Balears: Història d'un projecte de normalització lingüística.* "Lluc", 737. Palma. Març-abril, 1987.

JOAN I MARÍ, Bernat
1992: *Llengua i educació a Eivissa: inèrcies i canvis.* "Escola Catalana", 289. Barcelona. Abril, 1992.

JUSTÍCIA I PAU
1992: *Immigració, racisme i xenofòbia a Mallorca.* El Tall editorial. Mallorca. 1992.

LLABRÉS I MARTORELL, Pere
1985: *El Grup Blanquerna: jovent cap a la utopia d'un país.* "Lluc", 723. Palma. Setembre-octubre, 1985.

LLADÓ I BALLESTER, J. i SÀNCHEZ I RUBÍ, C.
1992: *L'ensenyament del català a adults.* "Escola Catalana", 289. Barcelona. Abril, 1992.

LLOMPART, Josep M.
1988: *En els 75 anys de les Normes de l'Institut.* "El Mirall", 20. Palma. 1988.

LLUC
1985a: *Editorial. La nostra llengua encara amenaçada.* "Lluc", 720. Palma. Març-abril, 1985.

1985b: *Editorial. Agressivitats manipulades*. "Lluc", 723. Palma. Setembre-octubre, 1985.
1985c: *Editorial. Normalització lingüística: Quina? Quan? Com?*. "Lluc", 724. Palma. Novembre-desembre, 1985.
1987: *Editorial. Una universitat per a la nostra cultura i realitat nacional*. "Lluc", 737. Palma. març-abril, 1987.

LÓPEZ, Joan-Francesc
1988: *Normalització Lingüística a Menorca: de la voluntat al voluntarisme*. "Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual". Ajuntament de Benidorm-Universitat d'Alacant. Alacant. 1988.

MARCH, Martí X.
1983: *Normalització lingüística, premsa local i societat mallorquina*. "Lluc", 712. Palma. 1983 (no l'he vist)
1985: *Immigració o normalització lingüística*. "Lluc", 723. Palma. setembre-octubre, 1985

MARÍ, Isidor
1987: *El II Congrés i les nostres illes*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.
1988: *La normalització del català: una perspectiva illenca*. "Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual". Ajuntament de Benidorm-Universitat d'Alacant. Alacant. 1988.

MELIÀ, Joan
1980: *Primer curs de llengua catalana al BUP*. "Mallorca Socialista", 25. Palma. juny 1980
1991: *La llengua catalana i els joves de Mallorca. Coneixement, usos i actituds durant el curs 1979-1980*. Inèdit.
1992a: Treball en elaboració sobre els coneixements i usos lingüístics dels estudiants d'ensenyament mitjà.
1992b: *Llengua i immigració:la llengua i els immigrants de segona generació a Mallorca* a Justícia i Pau "Immigració, racisme i xenofòbia a Mallorca". El Tall editorial. Mallorca. 1992.

MIR, Antoni, BOSCH, Francesca, MAGRINYÀ, Josep M.
1987: *A manera de resum*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.

MIR, Caterina
1985: *Voltor 3, S.A. ? Sí, gràcies*. "Lluc", 719. Palma. gener/febrer 85.

MIR, Joan
1987: *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Àrea científica: sociologia de la llengua*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.

MIRALLES I MONTSERRAT, Joan
1987a: *Entorn del Congrés*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.
1987b: *La llengua catalana a Mallorca. Esbós històric (1229-1986)*. "El Mirall", 5. Palma. 1987.

MOLL, Aina
1992: *L'impacte de la immigració en la llengua i la cultura de les Illes Balears* a Justícia i Pau "Immigració, racisme i xenofòbia a Mallorca". El Tall editorial. Mallorca. 1992.

MONTSERRAT I RIUS, Miquel
1988: *Un poc d'història. IV Trobada d'Escoles Mallorquines*. "El Mirall", 18. Palma. 1988.
1992: *Col·legi públic Rafal Vell. Deu anys d'ensenyament en català*. "Escola Catalana", 289. Barcelona, abril. 1992

MORRO, Mateu
1985: *I Congrés de la Premsa Forana*. "Lluc", 724. Palma, novembre-desembre. 1985.
1988: *La llengua catalana a les Illes Balears: Consideracions d'urgència*. "El Mirall", 20. Palma. 1988.

MUNAR, Margalida
1988a: *En català també per als castellans*. "El Mirall", 18. Palma. 1988.
1988b: *El "Servei de suport a l'ensenyament en català" de l'Ajuntament de Palma*. "El Mirall", 18. Palma. 1988.

1992: *Ensenyament en català a les Illes Balears*. "Escola Catalana", 289. Barcelona. Abril, 1992

MUNAR I MUNAR, Felip
1992: *Els cursos de reciclatge de llengua per a professors de secundària*. "Escola Catalana", 289. Barcelona. Abril, 1992.

OBRA CULTURAL BALEAR
1981: *Criteris bàsics per a la Normalització de la llengua catalana a les Illes Balears*. Obra Cultural Balear. Ciutat de Mallorca, 1981

OLIVER i JAUME, Jaume
1987: *L'Escola Universitària de Professorat*. "Lluc", 737. Palma. Març-abril, 1987.

PONS I PONS, Damià
1988: *El castellà és menja el català*. "El Mirall", 20. Palma. 1988.

SALOM I MIR, Andreu
1987: *Una mostra de l'ús de la llengua catalana. Els rètols comercials a l'illa de Formentera*. "El Mirall", 13. Palma. Desembre, 1987.

SBERT I GARAU, Miquel
1992: *Expectatives davant l'ensenyament en català a les Illes Balears*. "Escola Catalana", 289. Barcelona. Abril, 1992.

SERRA, Sebastià
1985: *Valoració del Decret d'ensenyament de la nostra llengua catalana*. "Lluc", 723. Palma. Setembre-octubre, 1985.

STRUBELL TRUETA, Miquel
1981: *Llengua i població a Catalunya*. Edicions de la Magrana. Barcelona. 1981.

SUNYER, Margalida
1987: *Plantejaments i processos de normalització Lingüística.* "El Mirall", 5. Palma. 1987.

UIB-CIM. UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS-CONSELL INSULAR DE MALLORCA.
1986 *Enquesta sociolingüística a la població de Mallorca.* Mallorca. 1986.

VERD, Sebastià
1987: *La normalització no ha arribat als mitjans de comunicació.* "El Mirall", 5. Palma. 1987.

IV LA SITUACIÓ LINGÜÍSTICA A ANDORRA, CATALUNYA NORD, LA FRANJA I L'ALGUER

Rosabel Ganyet, Miquela Valls, Francesc Ricart, Rafael Caria

1. Els antecedents: la situació sociolingüística cap a 1980

ANDORRA

El principat d'Andorra (468 Km^2) té 46.166 habitants (cens de 1989), dels quals tenen la nacionalitat andorrana 10.938 (24,3%). El percentatge de les persones que parlen català s'eleva a un 44,5% per la nombrosa població catalana emigrada a Andorra.

El sistema de vida hi ha canviat molt ràpidament. En quaranta anys ha passat de ser un país pobre, gairebé únicament d'economia agrícola i ramadera, a tenir una renda per càpita de 15.403 dòlars l'any 1987, amb una economia basada en el sector terciari (el 77% de la població). Lloc turístic i comercial, rep visitants d'origen ben divers. Segons dades de 1986, eren majoritàriament francesos (el 43,56%) i espanyols (el 35, 67%) seguits a distància pels belgues (el 6,13%), els italians (3,97%), els britànics (3,53%) i els alemanys (2,11%). El castellà i el francès són doncs les llengües que més utilitzen. De fet, quasi tothom a Andorra domina aquests dos idiomes, que són gairebé sempre llengües d'educació.

Les set parròquies en què es divideix administrativament el principat presenten característiques de població i sociolingüístiques diferenciades.

Les parròquies més poblades (Andorra La Vella -39,7% del total-, Escaldes-Engordany -22,9%- i St. Julià de Lòria -11,8%) reben una intensa immigració de joves de parla castellana i portuguesa sense estudis o amb estudis primaris. Això fa que en les relacions socials el català no sigui imprescindible. A Ordino (2,1%) i La Massana (8,3%), on la immigració sol ser de gent gran de parla anglesa, la vida normal es desenvolupa en català.

Canillo (2,7%) i Encamp (12,5%) concentren la immigració de parla francesa, especialment al Pas de la Casa, on es pot fer vida en francès, sense entendre ni parlar català. En general, però, el català i el francès han perdut força terreny en benefici del castellà, que als grans nuclis andorrans es configura com a llengua franca.

L'única llengua oficial és el català, amb totes les prerrogatives de ser-ho. És la llengua que usa l'Administració i que s'ha d'usar per adreçar-s'hi; tots els impresos oficials estan escrits en català i s'hi han d'escriure totes les demandes oficials: tots els papers, del tipus que siguin (obertura/tancament de locals, queixes, cartes) dirigits a qualsevol tipus d'Administració (local - Comú-, general -Consell General, Govern-) s'han d'escriure en català. Aquesta realitat no se sent com una imposició, sinó com el que s'ha fet sempre, i ningú no se'n planteja cap altra.

En el camp educatiu, la doble vinculació dels caps d'Estat (el bisbe d'Urgell i el president de la República Francesa) té una gran incidència en la dualitat del sistema educatiu tradicional. D'una banda, hi ha els col.legis que depenen del copríncep francès, on l'única llengua és el francès, els professors provenen de França i no solen entendre el català. Hi ha una escola francesa de nivell primari a cada parròquia i un liceu de nivell secundari i mitjà a Andorra la Vella.

D'altra banda, hi ha els col.legis que depenen del govern espanyol, on la llengua és majorment el castellà en els escrits, però també es parla fora d'hores de classe en català. Els professors, procedents d'oposicions del Ministeri d'Afers Exteriors, de vegades parlen català. Hi ha una escola espanyola de nivell primari a cada parròquia i un institut de nivell mitjà a Aixovall. Els col.legis congregacionals també s'adeqüen al sistema educatiu espanyol, però la llengua d'educació la tria el professor i les activitats es desenvolupen en català. N'hi ha tres col.legis (un a Sta. Coloma i dos a Escaldes).

Des de 1972, la Conselleria d'Educació, Cultura i Joventut vetlla per la correcció del català i el coneixement de la cultura andorrana amb professorat

especialment contractat per impartir unes hores setmanals dedicades a aquestes matèries.

En el camp socioeconòmic, la publicitat, per llei, ha d'estar escrita en català (i només secundàriament en altres llengües), però les cartes comercials s'escriuen sovint en castellà, francès o anglès, i el català es deixa en un lloc molt marginal. No hi fa gran cosa que els rètols de les botigues i la propaganda estiguin escrits en català si els establiments, per qüestions d'utilitat i de guanyar temps, no es dirigeixen al públic gairebé mai en català.

Els mitjans de comunicació locals (premsa periòdica o ràdios) sempre han estat en llengua catalana. El cinema es fa normalment en castellà, per facilitat d'arribada de pel.lícules, excepte al Pas de la Casa on, per motius semblants és en francès. Les altres activitats socioculturals es fan en català, excepte quan s'adrecen majoritàriament a estrangers.

En l'ús familiar, malgrat que les famílies andorranes solen parlar català, hi ha moltes parelles mixtes que fan opcions lingüístiques diferents, segons el lloc on viuen, el nivell social o altres factors de preponderància d'un dels cònjuges. D'altra banda, moltes de les relacions individuals es fan en castellà o en francès, pel predomini de la immigració i la pressió social de l'educació en una d'aquelles llengües.

CATALUNYA NORD

No es disposa de dades fiables sobre l'extensió social del coneixement del català cap a 1980 a la Catalunya Nord, sinó tan sols d'estimacions. Aquesta mancança es deu en part al desinterès de les institucions que fan els censos per aquest tema (absència de cens oficial) i en part a la manca de mitjans dels sectors catalanistes i potser també a les seves reticències a encarar-se amb unes dades que podrien desanimar la població.

Diversos sondeigs parcials anteriors a 1970 (P. Grau, 1967; Barbaro, 1969) indiquen que a Perpinyà els coneixements de català estan per sota dels de la resta del país (d'un 30 a un 50% menys). La diferència és geogràfica i

socioprofessional alhora: el món pagès és força més catalanoparlant que el sector terciari majoritàriament urbà. La petita indústria -agroalimentària, tèxtil, espardenyera, tapera- coneix molt més el català que el comerç (grans magatzems i centres de distribució de Perpinyà i els afores).

Generacionalment, els joves catalanoparlants d'aleshores declaren parlar català sobretot amb els avis o vells del poble, rarament amb els pares i sols excepcionalment amb altres joves. Són els joves nascuts després de a segona guerra mundial, quan (és prou conegut) es generalitza el refús dels pares de parlar català als fills, ja iniciat en les dècades dels anys 20 i 30 a Perpinyà i entre les classes petitburgeses (ARRELS, 1990, 1992).

La gent que els anys 70 té com a llengua normal el català és la gent pagesa de 40 a 50 anys en amunt.

Per més que la Llei Deixonne (1951) autoritzava els mestres que en fessin la demanda a distreure una hora setmanal per ensenyar el "parlar local", no s'aplica gairebé gens fins als anys 70, amb circulars de 1969, 1971 i, sobretot, 1976 (vg: Terra Nostra, 1977). L'any 1961 s'havia constituït el GREC per fer efectiu aquest ensenyament sensibilitzant l'opinió i els elegits (Roure, 1961) i assegurant per delegació de les autoritats acadèmiques el reciclatge dels mestres (Verdaguer, 1976).

Aleshores s'evidencia l'enfrontament normatiu/rossellonès que, entorn de la pregunta "¿Quin català ensenyar?" genera discrepàncies greus que quallen entorn de la personalitat braca de Gerard Vassals. Aquest físic reconvertit a la lingüística, en tornar al país a la fi dels anys seixanta arriba a fer del català septentrional una llengua a part amb grafia particular (Vassalls, 1979) anomenada mig de broma "vassallené". Lluís Creixell (1976), analitzant minuciosament el fenomen, preconitza assenyadament, com Bernardó (1976), una via mitjana de respecte de les variants dins la unitat de la llengua. En el mateix sentit de concòrdia van les revistes **Sant Joan i Barres** i **Terra Nostra** (1976, 1977) i diverses publicacions de Creixell (1974) i Verdaguer (1974).

En l'ús públic institucional, el català hi és del tot absent. Les sessions dels consells municipals dels pobles es fan, almenys parcialment, en català, per

la comoditat del debat, però no s'acudiria a ningú de fer-ne la ressenya en català.

Passa igual en el món de l'esport entre el discurs oral sobre rugbi (amb una gran inventiva neològica) i les ressenyes periodístiques, o en el món agrícola, on el català -llengua de treball que segueix les innovacions del mercat- deixa pas al francès en el moment de la declaració de la collita.

A la ràdio, suprimides a mitjan dels anys 60 les emissions culturals de la migdiada, la presència del català es redueix a cinc minuts diaris (de 7,25 h. a 7,30 h.) a Ràdio France Roussillon. A la televisió, hi ha una emissió cultural d'un quart d'hora al mes. A la premsa diària, **La Depêche** i el **Midi Libre** havien tancat entre 1960 i 1970 llur finestró català. **L'Indépendant** el recupera, amb una freqüència bisetmanal (comentari i cròniques de P. Verdaguer: vg. Verdaguer, 1978). La premsa diària té el paper fonamental en la difusió del català i el debat de les qüestions catalanes (Nova Falç, 1986).

En general, l'impuls de 1968 estimula la redescoberta de la pròpia cultura, l'interès per l'entorn i la voluntat de contrarrestar l'exili econòmic: repercussió de la Nova Cançó del Sud (v. Sant Joan i Barres, 1974, 1977), estudis universitaris, moviments "Viure al país" i "Cap a casa", que passen per una expressió pública en català.

Tanmateix, els hàbits d'ús no es capgiren com preconitzava Llorenç Planes (1975). No era tan senzill (Verdaguer, 1976). Ho intenten joves pares, posant els fills a la maternal en català la Bressola (fundada el 1978).

Les classes de català per a adults, voluntàries, la Universitat Catalana d'Estiu de Prada (des de 1969), estimulen la presa de consciència, i també entitats com el Grup Cultural de Joventut Catalana. La multiplicació dels contactes nord-sud afavoreixen la consciència d'unitat de la llengua.

Són signes d'aquesta presa de consciència la reacció contra la inclusió de Catalunya Nord dins la regió Llenguadoc-Rosselló arran de la llei de descentralització de 1976: Unió per la Regió Catalana (URC) i Federació per

a la Defensa de la Llengua i de la Cultura Catalanes apareixen per intervenir en les decisions culturals que són competència de la Regió, i són ben acollides les seves campanyes "Volem Català a l'Escola" (1978), "Volem més català a la televisió" (1979) i "Volem la llicència de català" (1980).

Cal subratllar també la desclosa sobtada de la narrativa nord-catalana al decenni dels 70 (Valls, 1982): Pere Verdaguer, Jordi Carbonell, Renada Portet, Josiana Cabanas, Joan Tocabens.

FRANJA

De les terres de parla catalana, la Franja de Ponent (vista des de Catalunya estant) és la que té el percentatge més alt de catalanoparlants... i també on hi ha més analfabets en la llengua pròpia.

No calen gaires subtileses estadístiques per establir dades sociolingüístiques aclaridores sobre les comarques de l'Alta Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya i els més de 60.000 habitants que les poblen. La població viu en nuclis petits: només Franja (Baix Cinca) supera els 10.000 habitants; la resta forma part de poblacions en franca regressió demogràfica motivada pel procés general de la fugida del camp a la ciutat, producte, gairebé sempre, dels nous vents que propicien la decadència agrícola. Un cas a part ha estat la reducció dràstica (més del 50%) de la població de Mequinensa, arran de la construcció del pantà a l'Ebre i la desaparició de les mines de lignit.

Aquesta població, amb un sector primari absolutament majoritari, amb unes estructures i uns comportaments sociològics propis d'una societat endarrerida (respecte al País Valencià i Catalunya, sobretot) ha gastat català com a llengua de comunicació oral d'una manera gairebé absoluta. Només l'arribada de grups d'immigració als caps de comarca, atrets pels treballs de les obres públiques, i la presència de la gent "oficial" -metges, mestres, guàrdies civils, treballadors dels serveis, funcionaris locals- hi ha fet present l'altra llengua.

Tanmateix, abans de la **Declaració de Mequinensa** (2 de febrer de 1984), el català no era present com a llengua de cultura, més que per a una minoria

cultivada (sovint traslladada al Principat) i els universitaris que descobrien la seva identitat lingüística a les facultats de Lleida o Barcelona. I també és cert que la televisió en català, des del principi de les emissions ha contribuït positivament al "descobriment" de la llengua.

No és fins a les acaballes de 1979 que es comença a reivindicar la llengua a les terres de la Franja. Abans predominaven la indiferència i el rebuig de la llengua pròpia i la desnaturalització que feia menysprear tot allò que "sonés a català", en una clara mostra d'autoodi, com ha dit Juli Pallarol.

El nom donat a la llengua (el "xapurreat" o patuès de la Franja) marcava fins fa poc el sostre del rebaixament cultural, plasmat en aquest mot de connotació clarament negativa, defensat i difós per la "intel.ligèntsia" anticatalanista, per mitjà de reculls més o menys folklòrics de mots "diferents" o, més ben dit, diferenciadors, mentre s'omplien la boca de les excel.lències del *fragatí, tamarità, maellà,* etc.

L'ús públic de la llengua ha estat gairebé nul: el castellà ha presidit totes les manifestacions públiques dels ajuntaments, les culturals, les esportives... En aquesta llengua són escrits els comunicats oficials de l'Administració, els noms dels carrers, els rètols dels comerços, els noms de les persones, i fins i tot i són traduïts sovint els topònims. I encara, es fan en castellà tots els actes de culte religiós catòlic, malgrat que les terres de la Franja pertanyen en bona part al bisbat de Lleida.

A l'escola, fins ara, el català no ha existit. Al contrari, el medi escolar ha estat precisament l'instrument alienador més important. Generacions de xiquets, en trepitjar l'aula havien de deixar la llengua a fora i, el que encara era pitjor, contaminaven amb el castellà après a estudi la desvalguda llengua de casa (noms de colors, formes verbals, etc.).

L'ALGUER

El municipi de l'Alguer, que tenia el 1961 26.688 habitants, als anys 60 va viure la decadència de les economies productives tradicionals (agricultura,

ramaderia, pesca, artesania) que, de sempre, havien constituït la base de la supervivència mateixa de l'alguerès. Són aquests els anys que veuen el progressiu desenvolupament de la indústria petroquímica en la veïna Port Torres i el conseqüent desenvolupament del terciari (turisme sobretot) amb nous processos d'immigració.

Per exemple, entre la dècada 1971-1981 han establert llur domicili a l'Alguer 6.116 persones, mentre que l'han deixat 4.642 residents. Al llarg d'un vinteni s'agreujà la diàspora de la població catalanoparlant, des del centre històric cap als barris plurilingües de nova construcció o a les masies de la nova transformació agrícola. De les 1850 famílies residents el 1960 a la vella ciutat fortalesa, deu anys més tard se n'hi comptaven gairebé 850!

El coneixement de l'alguerès, segons estimacions pròpies, arribaria a 28.517 habitants, dels quals 18.274 en serien parlants habituals (menys de la meitat del cens de 1991, que és de 40.610 habitants).

La major part (uns 16.000) resideixen als barris del nucli urbà (Centre Històric, l'Argilera, St. Miquel, la Cuneta, St. Agostí, la Piverada, el Carmen, St. Joan i la Pedrera). La resta es distribueixen als suburbis, concretament a S.M. la Palma (1.200), Totu Bella (400), la Segada (300), Guàrdia Grau (200), Fertilia (100) i Maristella (50).

La població del camp és majoritàriament sardoparlant i juliano-dàlmata o emiliana, integrada lingüísticament si més no de forma passiva.

Així doncs, la població catalanoparlant de l'Alguer és formada majoritàriament per una petita burgesia que gestiona el petit comerç, la petita indústria artesanal, els càrrecs públics (hospitals, escoles, bancs, etc.) i el que resta de l'activitat pesquera; la mitjana burgesia, tant la vella com la nova emergent, gestiona les arts liberals (advocats, magistratura, medicina, etc.).

A l'escola, que ja des del règim mussolinià havia bandejat l'alguerès igual que els dialectes, la marginació de la llengua catalana va continuar també sota la primera república, si bé en formes sibil.lines i moderades, amb els resultats, però, que moltes famílies es van trobar amb els primers fills

educats en català i el darrer o els darrers en italià. El mot d'ordre dels mestres era: "No parleu als vostres fills en alguerès, car no podran aprendre un italià correcte", perquè "l'alguerès és una subllengua inútil i afuncional per representar les realitats del món exterior" i perquè "l'alguerès és només parlat a l'Alguer". Prou vegades l'arma de persuasió era la nota: més alta o més baixa segons la llengua vehicular usada a casa pels pares.

L'explosió dels mass media va reforçar l'impacte de l'italià sobre l'alguerès, que va adoptar els mots italians més típics del consumisme industrial i comercial (*lavapiatti, lavastoviglie, giradischi,* etc.), sense que ningú no es preocupés de modernitzar el dialecte amb criteris no contraris a la normativa de la llengua catalana.

Evidentment, faltà consciència lingüística als eminents intel.lectuals de la primera postguerra, que tampoc mai no es preocuparen de desenvolupar un projecte de recuperació i de normalització de la llengua.

L'únic organisme que va plantejar obertament el problema de la tutela de la llengua en termes polítics fou l'**Agrupació Cultural "Alguer 80"**. Aquesta entitat i els intel.lectuals que la dirigien, el 1975 van inaugurar una crida sobre la llengua, publicant per tota la ciutat i els seus suburbis un manifest amb el qual, al primer punt, es demanava l'adhesió i el suport popular "per a l'ús de la llengua algueresa (catalana) com a instrument de cultura d'alliberament i de progrés de la col.lectivitat".

Pocs anys després s'intentà d'utilitzr el català als llocs públics (aeroport, ajuntament, conferències, reunions sindicals, etc.) no sense obrir greus contradiccions i enfrontaments: el problema de la llengua esdevenia "la qüestió algueresa".

En aquest context, les entitats culturals i polítiques algueresses que es van distingir en la promoció de la llengua foren el **Centre de Recerca i Documentació "Eduard Toda"**, el moviment independentista "Sardenya i Llibertat", alguns partits com la Democràcia Cristiana i el Partit Socialista Italià, mentre que l'extrema esquerra i l'extrema dreta eren totalment contràries a l'ús i la defensa del català alguerès, igual que els sindicats.

2. Repercussions de la política lingüística desenvolupada a Catalunya, el País Valencià i les Balears

ANDORRA

La represa a l'Estat espanyol de les llibertats democràtiques, i amb elles de les institucions que protegeixen l'ús de la llengua catalana ha tingut una repercussió indirecta però molt important al principat d'Andorra; no tant pel que fa a l'ús com pel que fa a la correcció.

Andorra reconeix l'autoritat de l'Institut d'Estudis Catalans; és molt important que existeixi un organisme que vetlli per la llengua i sigui reconegut per tots els països que la parlen.

L'augment d'organismes que s'han establert entorn de la llengua a tots els països de parla catalana ens ha beneficiat a nivell d'intercanvis d'informació i, sobretot, d'estudis seriosos de llenguatge conflictiu.

Un factor molt important ha estat la creació i la normalitat de la carrera universitària de Filologia Catalana, que ha permès aprofundir molt el coneixement de la llengua catalana i crear professionals en aquest camp; la creació a les Escoles Superiors de Magisteri de l'especialitat en Llengua Catalana, que ha normalitzat molt el coneixement mitjà del català a les escoles; i la normalització del català a totes les universitats, que ha creat la necessitat d'adaptar al català tota una sèrie de termes tècnics que en la consciència lingüística de molts parlants eren intraduïbles i sagrats.

La descentralització de les competències educatives al país veí ha permès tenir a prop un model alternatiu d'educació en català i d'augmentar les hores de català a les escoles d'Andorra adaptant-les, en molts casos, a les programacions habituals a les escoles de Catalunya.

L'increment d'editorials que publiquen en català i, sobretot, textos per a l'aprenentatge del català ha permès tenir molt material, actual i de qualitat a l'abast, sense necessitat d'elaborar-lo personalment.

Finalment cal esmentar, com a eina definitiva de divulgació, els canals de televisió en català. Andorra tenia, i segueix tenint, accés a tres canals francesos i a dos de castellans. La irrupció de la televisió en català ha fet canviar fins i tot estructures lingüístiques molt pròpies d'Andorra cosa que, tot i ser molt negativa, ens permet avaluar la importància d'aquest mitjà en la vida quotidiana dels ciutadans d'Andorra.

CATALUNYA NORD

En realitat, pocs s'assabenten de l'engegament de les polítiques lingüístiques al Sud. Només en valoren la importància els nuclis catalanistes. Les posicions del Partit Socialista a favor de les llengües regionals el 1981, com la del Partit Comunista nord-català, que edita un Manifest bilingüe sobre la llengua i la cultura catalanes, s'han de valorar en un marc hexagonal de captació de tots es impulsos que puguin ajudar a la coalició socialista a desbancar la dreta aleshores al poder, sense que després dugués a terme tanmateix la "reparació històrica" que el President de la República prometia abans de ser elegit.

Tot i això, el ressò d'aquelles polítiques és una forta empenta per a les entitats culturals nord-catalanes i grups d'intel.lectuals, que també majoritàriament recolzen els partits d'esquerra.

Amb el canvi de tendència governamental del 81 i la circular Savary sobre ensenyament de les llengües regionals, de 1982 (INFORMAPLEC 1, 1984), es pot parlar d'un parell d'anys decisius per a l'avançada del català a la Catalunya Nord, durant els quals el protagonisme el té la Universitat: creació del Diploma Universitari d'Estudis Catalans (DUEC), amb un centenar de matriculats; organització del Centre de Recerques CREC (1981); creació del Departament de Català (1982). En les decisions estatals hi van tenir un pes particular els arguments basats en els estatuts autonòmics del Principat, del País Valencià i de les Illes (Becat, Bernardó, 1984).

Per la seva part, el Consell General impulsa els estudis catalans finançant el DUEC i l'Ajuntament de Perpinyà reforça el CEDACC (biblioteca i centre de documentació) creat poc abans.

L'ensenyament i la producció literària contribueixen a la promoció de la llengua, millorant la imatge de marca del català: escoles associatives catalanes, català Llengua Viva a la secundària el 1979, premi Sant Jordi a un nord-català el 1978, etc.

FRANJA

Ja hem fet esment de la incidència de les emissions televisives en català. Més endavant es fa referència a l'aportació de professorat de català per als centres de primària i secundària. Altres contactes de tipus cultural o entre grups d'intel.lectuals queden reflectits en la participació al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), de què també es tracta en els apartats que segueixen.

L'ALGUER

Sent l'Alguer el territori més llunyà de totes les regions del domini lingüístic, no es pot dir que els processos de normalització duts a terme pels respectius governs autonòmics hagin tingut repercussions ràpides ni institucionals a l'Alguer. Com sempre passa, tot el que és nou arriba a les illes sempre amb un cert retard, amb una ona llarga; i així ha passat a l'Alguer també en aquests processos. La política normalitzadora, sobretot la que la Generalitat va posar en marxa per tota Catalunya a través del seu Departament específic, no va començar a produir cap efecte a l'Alguer fins després del **II Congrés Internacional de la Llengua Catalana**.

El primer intent de cooperació institucional entre l'Ajuntament de l'Alguer i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, amb la participació de les entitats culturals alguereses, comença el 1989 amb les **Primeres Jornades Universitàries**. Les bases de la cooperació eren les següents:

a. El dialecte alguerès és una variant de la llengua catalana.

b. La conservació de la parla dialectal comporta necessàriament la coneixença, l'estudi, l'ensenyament i l'ús tant del dialecte com de la llengua a la qual pertany.

c. L'ús de la llengua comuna i del dialecte "estàndard" (normativitzat conforme a les indicacions del II Congrés de la Llengua Catalana i amb l'aplicació dels criteris fixats per l'Institut d'Estudis Catalans) s'ha d'estendre al nivell normal dels mitjans de comunicació social i del folklore, fins als nivells més alts de la literatura, de la ciència i de l'art.

Tanmateix, la iniciativa no va prosperar en relació amb el model de llengua que s'havia de normalitzar.

3. Marc jurídic

ANDORRA

L'oficialitat única i exclusiva de la llengua catalana a Andorra fa que la legislació sigui molt reduïda. Es limita a destacar que tot ha d'anar escrit en català.

Malgrat tot, la societat tan complexa que ens toca viure demana que se'n faci una especificació. L'any 1991, des del Servei d'Assessorament Lingüístic es va fer un avantprojecte de Llei de Política Lingüística que està pendent d'aprovació.

CATALUNYA NORD

Els avenços són les noves oportunitats que obre a l'ensenyament del català - i per la primera vegada apareix la possibilitat d'un ensenyament en català- la circular Savary, sense facilitar tanmateix els mitjans necessaris per aplicar-la.

FRANJA

Des de l'aprovació del règim pre-autonòmic d'Aragó (març de 1978) fins a la declaració de Comunitat Autònoma d'Aragó per la via de l'article 143 (agost de 1982) amb el corresponent Estatut d'Autonomia, les "qüestions lingüístiques" van ser presents en tot el procés. Finalment el tractament estatutari definitiu va ser de *modalidades lingüísticas*, lluny de parlar ni de llengües cooficials (sempre la referència incloïa la fabla i el català) i, en conseqüència, mai no s'ha enfocat institucionalment una política de normalització lingüística. La referència definitiva apareix a l'article 7 de l'Estatut de la manera següent: *Las distintas modalidades lingüísticas de Aragón gozarán de protección, como elementos integrantes de su patrimonio cultural e histórico.*

L'ALGUER

El català a l'Alguer, fins ara, no ha tingut cap tutela per part de l'Estat italià i el projecte de llei que havia arribat a l'aprovació de la Cámera el desembre de 1991 no ha passat al Senat perquè va acabar la legislatura.

Tanmateix, amb l'aprovació dels estatuts municipals previstos per un nova lei de l'Estat italià, va ser establerta una mena de tutela de la llengua dels algueresos. **L'Estatut del Municipi de l'Alguer** aprovat el dia 11 d'octubre de 1991, a l'article 9 diu:

- Tutela della lingua e della cultura di Alghero:

1. In conformità ai principi accolti dalla Comunità nazionale e internazionale (UNESCO e Comunità europea) e in base allo spirito e alla lettera della Costituzione della Republica italiana, il Comune si propone di tutelare, promuovere e diffondere la conoscenza della storia, della lingua catalana nella **variante algherese**, e della cultura e delle tradizioni locali, attivando contemporaneamente il confronto con le altre realtà presenti in città, al fine di garantire spirito di collaborazioneses i di tolleranza.

2. In particolare si propone di dare supporto a tutte le iniziative dirette alla conoscenza e all'uso della lingua catalana, **nella sua variante algherese**.

3. Nel territorio del Comune, la toponomastica in algherese è equiparata alla toponomastica in lingua italiana e il Comune ne garantisce l'uso.

4. Il Comune è l'organismo istituzionale referente per la politica linguistica e sostiene, nei limiti delle possibilità di bilancio, con contributi finanziari, e associazioni che operano a favore dell'algherese **e di altre espressioni linguistiche e culturali**, secondo apposito regolamento".

L'article fou aprovat després d'un llarg debat amb les esmenes presentades per forces anticatalanistes presents dins i fora de l'actual majoria: l'article en qüestió no necessita cap comentari.

4. L'evolució de la situació lingüística (1980-1992)

ANDORRA

Respecte a la situació descrita a l'apartat 1, el canvi més significatiu és la creació el 1982 de l'Escola Andorrana, que cada any ha incorporat un curs més. Segueix un sistema educatiu andorrà, apte per ser adaptat al sistema espanyol o francès. La llengua d'educació i de l'escola és el català i el sistema és plurilingüe. N'hi ha quatre escoles, de nivell primari. El personal docent és de parla catalana i majorment andorrà.

En dades de 1988, comprenia el 18% dels 593 professors que treballen a Andorra, mentre que l'ensenyament congregacional constituïa un altre 18%, l'espanyol el 27% i el francès el 37%, aproximadament.

Els mitjans de comunicació han canviat sovint. Actualment hi ha dos diaris, diversos setmanaris, dues emissores de ràdio i un canal de televisió que emet algunes entrevistes i notícies. Juntament amb l'educació, és on s'ha pogut notar més la transformació política de Catalunya i la legislació més favorable al català en aquesta comunitat veïna.

També cal esmentar la campanya que va fer l'any 1990 el Departament d'Assessorament Lingüístic del Govern, encaminada a promoure l'ús oral del català sota el lema "No et tallis. Un sol d'idioma". Incidir en el fet que tothom coneix bé la llengua catalana, però en les activitats diàries com conèixer una persona nova, entrar en un comerç, etc., es canvia fàcilment a la llengua de l'altra persona sense intentar ni mínimament parlar en català. La campanya va tenir molt ressò popular, però és dubtós que tingués resultats positius reals.

CATALUNYA NORD

Segons un sondeig fet el desembre de 1987, Ràdio France Roussillon (el primer fet per un organisme estatal), el 40% de la gent entén bé el català i un 32% més bastant bé. La diferència entre Perpinyà (12% molt bé i 11,9% bastant bé) i el conjunt de la Catalunya Nord (30,9% molt bé i 22,7 % bastant bé) confirma les apreciacions anteriors. L'índex prou elevat de comprensió del català (potser inesperat) determina l'augment de la programació en català de l'emissora.

El cens estatal de 1991 no considera el coneixement del català i moltes entitats inciten a boicotejar-lo. L'institut d'Estudis Avançats de les Illes Balears fa una enquesta sobre la situació lingüística de la qual s'esperen resultats.

Quant a la distribució social dels coneixements, a part l'envelliment de la població catalanoparlant i una represa discontinua al sector comercial urbà, segueix tal com ha estat descrita anteriorment.

La difusió de l'estàndard i la qualitat de la llengua han millorat en general, gràcies a la multiplicació dels cursos de català per a adults (1985: Col.lectiu de professors de català; 1989: Omnium Cultural Catalunya Nord), a l'ensenyament normal del català al sector públic com una disciplina més, a l'existència des de 1981 d'una ràdio totalment en català (R. Arrels) i des de 1987 d'un setmanari en català (El Punt). L'antiga discrepància norma/dialecte ha estat superada pels joves formats a l'IFC, que coneixen la història i la

dialectologia de llengua i quan arriben als media o a l'ensenyament adopten l'estàndard regional. D'altra banda, els contactes més nombrosos cada vegada amb el català del Sud (intercanvis ERASMUS, visites de gent del Sud als hipermercats rossellonesos o a les pistes d'esquí cerdanes i capcineses, la recepció de TV3, malgrat el seu model espanyolitzant en part contraproduent) també ajuden al reconeixement del català com a idioma amb personalitat pròpia diferent del francès.

També s'han reiterat mostres d'ús institucional del català, encara aïllades: el butlletí bilingüe **Notes útils**, editat pel Consell General amb motiu del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), seguit després de la guia administrativa Rosselló/Empordà; la nit de Sant Llúcia 88, en què els representants oficials -encara que els costi- s'expressen en català o occità; els convenis-marc firmats entre el Consell General o l'Ajuntament de Perpinyà i la Generalitat de Catalunya; els agermanaments de municipis d'una banda i altra de la frontera; la darrera campanya electoral, en què es va fer ús del català (principis de 1992).

De mica en mica, el català esdevé una llengua i és considerat útil i fins i tot indispensable per evolucionar còmodament i eficaçment en el marc català, o sigui que es capgiren les (menys) valoracions dels anys seixanta. Aquest és per ara el principal resultat positiu.

Però encara hi ha reserves per reclamar-ne l'oficialitat: el manifest per la llengua i la cultura catalanes sotmès per l'APLEC (Associació per l'Ensenyament del Català, creada el 1983) als diferents partits davant les eleccions cantonals i regionals no va ser assumit pel FN, ni pel PC, ni per la coalició RPR-UDF, ni per l'ERC (que va interpretar -erròniament al nostre entendre- que el bilingüisme seria un retrocés).

FRANJA

L'arribada del PSOE al govern (s'hi havia incorporat el Partit Socialista d'Aragó) va suposar un canvi qualitatiu en relació amb les directrius de l'ara extint partit de la UCD. El conseller de Cultura, el senyor José Bada, nascut

a la comarca del Matarranya, n'esdevingué la figura més significativa, i la seva gestió definitiva per la revolució que va representar la possibilitat d'ensenyar el català a les escoles de la Franja. Sense cap mena de dubte l'avanç -i l'esperança- més important per a la llengua a les nostres comarques. Aquest fet cabdal fou el resultat de la **Declaració de Mequinensa** (febrer de 1984), document signat per 17 alcaldes de les comarques catalanoparlants que es comprometien a facilitar i impulsar l'ús de la llengua catalana, sobretot el seu ensenyament a les escoles que ho demanessin.

L'administració aragonesa, sense competències en l'àrea d'ensenyament, hagué d'establir concerts amb el Ministeri d'Educació. Diverses resolucions (octubre de 1985 i novembre de 1986) concretaven un conveni que regulava la cooperació entre el MEC i el Departament de Cultura i Educació de la Diputació General d'Aragó. L'efecte més positiu i determinant ha estat la contractació de professors de català en règim de comissió de serveis als centres on s'ensenya català. Cal remarcar la procedència d'aquests professors de l'àmbit administratiu de Catalunya i les facilitats per incorporar-se a l'administració escolar -MEC- aragonesa.

- L'associacionisme i la defensa de la llengua

Si l'administració ha fet tan poc és perquè no hi ha hagut una pressió social determinant i, tanmateix, ha estat una sort disposar de la creació de diversos grups defensors de la que consideren llur llengua pròpia. Aquests grups, per ordre cronològic d'aparició són: Associació dels Consells Locals de la Franja, Institut d'Estudis del Baix Cinca i Associació Cultural del Matarranya. Aquestes entitats són les veritables defensores, primer, i motors impulsors després de la llengua. Una constatació important que cal remarcar és la connexió establerta des de fa dos anys per elaborar un calendari de reunions de les tres associacions amb un programa mínim comú d'acció. I això entenem que és molt meritori en unes terres sense gaire tradició d'associacionisme i amb desconeixement mutu. Actualment, els acords comprenen campanyes de difusió, edició de publicacions i comunicació permanent per actuar davant les situacions que afectin algun dels membres.

En aquest període curt ja hi ha hagut diverses actuacions públiques organitzades per les associacions o que han tingut el seu suport. Recordem, ací, sobretot, la participació en el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en el qual val a dir que la Diputació General d'Aragó participà oficialment com un dels territoris de parla catalana; en el si del programa oficial del Congrés tingueren lloc actes a poblacions de la Franja: Calaceit, Mequinensa i Fraga.

Una altra activitat significativa ha estat la promoció de l'ús del català com a mitjà cultural de difusió, impulsada sempre per aquestes associacions (els ajuntaments, per cert, no han seguit les bones intencions de la Declaració de Mequinensa). El resultat més valorat és l'aparició de tres revistes: **Desperta Ferro!**, dels Consells Locals; **Batecs**, de l'associació de Fraga, i **Sorolla't**, de l'associació del Matarranya. També s'ha impulsat l'edició de llibres amb estudis sobre temàtica de les comarques de la Franja. Destaquem l'aparició d'una col.lecció coeditada per les tres associacions -**La gabella**-, encetada amb el llibre **El debat del català a l'Aragó (1983-87)**, de José R. Bada Panillo.

L'ALGUER

L'evolució de la llengua en aquests darrers dotze anys semblava que anés cap a la direcció de recuperar part de l'espai perdut. D'una situació que aparentment semblava irreversible, als anys vuitanta (dit sigui de passada) gràcies també a l'especial foment polític sobre la qüestió de la llengua promogut pel partit independentista **Sardenya i Llibertat**, pel **Centre de Recerca i Documentació E. Toda**, per l'**Escola de Alguerés Pasqual Scanu** (1983), etc., es va desenvolupar un nou interès no sols entre la població, àdhuc en els partits polítics i en els sindicats, que darrera el debat sobre la llengua veien un retorn electoral, els primers, i una perspectiva ocupacional, els segons.

A aquesta nova atenció envers el problema de la llengua, certament han contribuït els mass media, a més dels locals, també els italians, segurament més sensibles a les disposicions europees en matèria de llengües minoritàries. És veritat que prou famílies han tornat a l'ús del dialecte català amb els

nounats i que moltes persones s'han posat el problema de conèixer la llengua escrita fins al punt de sol.licitar la promoció de cursos. En aquest marc es distingeix l'**Escola de Alguerés Pasqual Scanu**, la **Societat Humanitària** de l'Alguer, l'**Ateneu Alguerès**, el **Centre de Recerca Eduard Toda**, etc.

Si el debat i l'interès sobre la llengua van arribar al màxim durant el **II Congrés Internacional de la Llengua Catalana**, s'ha de dir també que aquest esdeveniment va evidenciar finalment totes les contradiccions que es covaven sota la cendra. En oposició a les línies programàtiques del Congrés, es va formar una coalició de forces intel.lectuals i polítiques a favor de l'alguerès contemporani, reducte per una part del català del vuit-cents, però agreujat per la incorporació de tot barbarisme penetrat, vulgarment, en aquest segle. Una postura, aquesta, vigent avui sobretot en l'esmentada **Escola de Alguerés** i que actualment ha estat feta seva per l'actual Conselleria de Cultura del municipi alguerès i per altres entitats culturals com l'**Obra Cultural Algueresa** i també per sectors del centre. La instrumentalització anticatalanista es va consegüentment reproduir, el 1989, abans i durant l'actuació de les **Primeres Jornades Universitàries Catalanes a l'Alguer** (títol transformat, amb el temps, en **Primeres Jornades Universitàries a l'Alguer**) i en va ocasionar la interrupció del debat.

Com he assenyalat abans, la quasi totalitat de la població algueresa continua sent analfabeta pel que fa al català; fins i tot, més concretament, al model proposat pels sectors antiunitaris de la llengua. Tanmateix, en el curs d'aquests darrers dotze anys el nivell de persones que, si més no, comprenen els anuncis oficials en tema d'espectacles, conferències, debats, etc. és prou elevat. Naturalment, aquest coneixement "passiu" o, si volem, "d'oïda" de la llengua formal és més alt a ciutat que en el seu terra endins. O sigui, la faixa urbana de la població és la més receptiva a la informació en català, sigui perquè és la més culta, sigui perquè hi és més acostumada.

Sent desconegut per a la majoria el concepte de llengua unitària, llengua normativa, estàndard regional i estàndard local, els algueresos es pot dir que, en general, no tenen cap model si no el que ve de la memòria dels pares i el que cadascú ha desenvolupat per influència cultural italiana o sarda. A partir d'aquesta consideració i com que es rebutgen, per falta de cultura bàsica, els

nivells d'ús de la llengua, i l'existència d'una llengua estàndard (encara que sigui el de la llengua italiana), tothom, segons els corrents algueresistes, té consegüentment llicència d'utilitzar com creu la llengua sigui a nivell col.loquial, sigui a nivell formal o públic. Amb aquesta actitud es relaciona la perpetuació dels aspectes microsociolingüístics relacionats amb la substitució dels mots (números, colors, preus, etc.), l'alteració morfosintàctica (preposicions, rotacismes, sufixos, temps dels verbs, etc.), la pèrdua d'antics modismes, frases fetes, maneres de dir, etc.

A nivell institucional -ja ha estat assenyalat abans- la llengua d'ús és normalment la italiana. Tanmateix, en algunes ocasions relacionades amb actes públics sobre temàtiques de cultura algueresa (molt depèn dels convenciments lingüístics que el representant polític té en un moment determinat) s'han vist casos en què s'ha usat una mena d'estàndard de l'alguerès i d'altres on la llengua utilitzada era un alguerès dels pitjors.

La consciència social sobre la llengua s'ha elevat prou en aquests darrers dotze anys, també entre els no catalanoparlants que, com a posició de principi, en reivindiquen teòricament el seu ensenyament. Parlo naturalment de la meva generació ençà, la major part de la qual però, parla amb els seus fills en italià i entre ells en alguerès. Es en aquesta faixa generacional, de les més variades classes socials, que ha faltat la consciència lingüística: per les causes que hem ja esmentat s'ha preferit ensenyar un dolentíssim italià que no pas un bon alguerès. La postura de molts algueresos d'aquesta generació és la que ha reduït l'alguerès a fet folklòric.

La situació actual és d'un genèric i teòric interès de cara al manteniment de l'ús parlat i escrit de la llengua alhora que l'italià va substituint, sobretot en les joves generacions, la funció aglutinant que tenia abans el dialecte.

Malgrat que en aquests darrers anys s'hagin posat en marxa prou iniciatives, tant per part d'algunes entitats com de l'Ajuntament, no es pot tanmateix dir que s'hagi donat lloc a un procés de normalització de la llengua.

5. Valoració de l'estat de la llengua

ANDORRA

La interconnexió cultural que existeix actualment fa que totes les llengües sofreixin una agressió constant d'altres. Si la llengua és minoritària l'agressió és més evident.

A nivell intern, el català de transició (amb predomini del català nord-occidental) que es parla a Andorra té tendència a desaparèixer enfront del català oriental que parla la TV, l'Ensenyament i la gran part dels habitants del domini lingüístic català.

CATALUNYA NORD

Si calgués demostrar encara l'eficàcia d'una política lingüística, el ressò al Nord de les polítiques que concerneixen només territoris al Sud del Pirineu ho demostraria (com ara el Centre de Normalització del CEDACC -de fet gabinet de consultes lingüístiques- només existent com a rebrot dels del Sud).

També hem pogut constatar com una presa en compte mínima del català a l'ensenyament estatal (creació d'un CAPES de català, aquest 1991-1992, p. ex.) actua a favor de la consideració atorgada a la llengua.

Les oportunitats del mercat fan la resta i turistes, esquiadors i compradors giren cap al català els més escèptics.

Perquè tot aquest joc complex funcioni a favor de la llengua, cal que hi hagi reconeixement mutu: que els turistes del Sud estiguin disposats a jugar el paper positiu que poden tenir al Nord del Pirineu. Sabem que el coneixement passiu de la llengua és força elevat, només cal despertar-lo, posar-lo en condicions d'obligació. Per això cal una base d'intercomprensió mínima i doncs un català que no s'alleugeri massa (J. Gifreu, 1991).

FRANJA

Ho vam sentir dir a Joan Fuster poc abans de la seva mort: "si la normativa no va acompanyada de la voluntat de la gent..." I a les comarques de la Franja resulta que no hi ha normativa i de voluntat no se'n va gaire sobrat. Atenent aquest binomi (normativa-voluntat) caldrà tenir presents les dues cares: tenir una normativa i augmentar la consciència lingüística dels ponentins de la Franja. Per al primer element, sembla forçós incloure l'oficialitat del català a l'Estatut d'Autonomia d'Aragó, i ara sembla el moment adient; dit d'una altra manera, ha d'aprofitar-se el clam existent per la reforma de l'Estatut (per la plena autonomia) per incloure-hi l'articulat necessari superador de l'ambigüitat i vacuïtat del tractament actual de la llengua catalana. A hores d'ara, la veu de l'alcalde de Fraga
ha estat la més contundent a proclamar la necessitat de la cooficialitat de les dues llengües a l'Aragó (n'han parlat els mitjans de comunicació).

Des d'ara, les associacions i els ajuntaments hauran de treballar en aquesta direcció sense perdre de vista, però, la potenciació de la consciència lingüística, és a dir, de l'ús del català en tots els àmbits de la vida pública dels nostres pobles fins a esdevenir normal -per natural- la presència de la llengua pròpia en totes les manifestacions: als ajuntaments, al carrer, a les escoles, als mitjans de comunicació, a les publicacions.

Fins ara, per sort, la llengua -malgrat la ignorància dels usuaris- ha romàs viva sense comptar amb cap suport normatiu; caldrà treballar perquè amb la reforma estatutària l'ús de la llengua augmenti del bracet amb la conscienciació i l'estima de la llengua catalana.

L'ALGUER

De moment, no existeixen les condicions ni institucionals ni socials ni jurídiques per posar en marxa un veritable procés de normalització lingüística.

Tanmateix, una relació més estreta i normal amb els pobles de llengua catalana, sigui a nivell turístic, econòmic o cultural, podria afavorir la institució d'una càtedra de Llengua i Literatura Catalanes a la Universitat de Sàsser, que des d'una posició equidistant i alhora científica contribuiria a la formació d'un professorat idoni per a la recuperació de l'alguerès i la seva projecció en el context unitari de la llengua catalana, i també per a l'elevació dels coneixements bàsics de la població, en general, i dels sectors municipals encarregats de desenvolupar la política lingüística de l'Ajuntament de l'Alguer.

6. Referències bibliogràfiques i documentals

DECLARACIÓ DE MEQUINENSA

Reunits a Mequinensa, representants dels Ajuntaments aragonesos d'Areny, Benavarri, Bonansa, Montanui, Pont de Montanyana, Tolba, Saidí, Fraga, Torrent de Cinca, Mequinensa, Faió, Nonasp, Fabara, Calaceit, Vallderoures, La Codonyera i Valljunquera, baix la presidència del Conseller de Cultura de la Diputació General d'Aragó, D. José Bada Panillo,

- SÓM CONSCIENTS de la importància històrica que té aquesta primera trobada d'Alcaldes i Consellers de la zona catalano-parlant d'Aragó.

- RECONEIXEM que dintre de la nostra Comunitat Aragonesa es parlen diferents llengües i que la llengua catalana que es parla a la Franja Oriental pertany al patrimoni cultural d'Aragó.

- REBUTGEM les denominacions despectives de "chapurreau" i d'altres paregudes que encara s'apliquen a la nostra llengua materna.

- DECLAREM

1er. Que és urgent desenvolupar l'Estatut d'Autonomia d'Aragó pel que respecta a la conservació i estudi de les nostres modalitats lingüístiques.

2on. Que és urgent desenvolupar mides concretes per aconseguir la normalització lingüística d'Aragó, i que, en el cas de la llengua catalana, significa acceptar com a norma la gramàtica catalana, sense menyspreu de les peculiaritats lingüístiques de cada poble o comarca.

- PROPOSEM

1er. Accelerar les gestions davant del Ministeri d'Educació i Ciència perquè el català pugui ser ensenyat com assignatura optativa, i per ara en fase experimental, a les escoles i centres d'ensenyament dels municipis de la Franja Oriental d'Aragó que ho demanin.

2on. Que la Diputació General d'Aragó dóna suport i foment a la producció literària autòctona i a tots aquells estudis i tesis que tracten de la problemàtica sociolingüística de la Franja Oriental d'Aragó.

3er. Que la Universitat de Saragossa, dins dels seus Plans d'Estudis i d'Investigació es faci càrrec de les necessitats culturals i lingüístiques d'Aragó.

- Per la nostra part, ENS COMPROMETEM a fomentar l'ús públic del català als nostres pobles, retolació bilingüe de carrers i places, edictes, mitjans de comunicació, etc.

- SOM PLENAMENT CONSCIENTS que la integració cultural i política d'Aragó no és possible sense que tots els aragonesos reconeguin com a pròpia la riquesa cultural i lingüística de la Franja Oriental d'Aragó.

MEQUINENSA, 1 de febrer de 1984

(segueixen 17 signatures)

BIBLIOGRAFIA

-L'Alguer

CARIA, R.
1986: *L'Alguer, llengua i societat*. Sàsser. 1986
1986: *Alguer, alguerès*, dins "Gran Enciclopèdia Catalana", suplement. Barcelona. 1986
1987: *L'alguerès al carrer i a l'escola*, dins "Com ensenyar català als adults", núm. 15, desembre 1987, pp. 18-20.
1990: *Il mondo del Càlic. Studi di toponomastica e lessicografia algherese*. Sassari. 1990.
1990-91: *L'alguerès des d'una perspectiva històrica*, dins "Revista de l'Alguer", I (1990), pp. 33-35; II (1991), pp. 119-133.

CIUFFO, A.
1908: *Influències de l'Italià y diferents dialectes sards en l'alguerès*, "Actes del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana". Barcelona. 1908, pp. 170-182.

GUARNERIO, P.E.
1885: *Il dialetto catalano di Alghero*, "AGI", IX, 1885, pp. 261-374.

GROSSMAN, M.
1979: *Anàlisi sociològica de la població escolar de l'Alguer*, dins "Actes del V Col.loqui Internacional de llengua i literatura catalanes", Andorra. 1979, pp. 511-533.

PABA, A.
1988: *L'Alguer i la situació de l'alguerès*, dins "Zeitschrift für Katalanistik", núm. 1. 1988, pp. 187-195.

TODA i GUELL, E.
1981: *L'Alguer, un popolo catalano d'Italia*. Sassari. 1981.

-Catalunya Nord

APLEC
1984: *Informaplec 1*. Perpinyà, febrer 1984.

ARRELS
1990: *Catalunya Nord a l'abast*. Vídeo. 1990.
----: *Qui sem els catalans del Nord?* En preparació.

BARBARO, E.J.L.
1969: *Anàlisi crític dels resultats estadístics*. Sant Joan i Barres, núm. 36, abril 1969.

BECAT, J. i BERNARDO, D.
1984: *Le catalan, Rapport Bouvier sur les langues régionales*. París. 1984.

BERNARDO, D.
1976: *Problemes falsos i statu quo*. Sant Joan i Barres, tardor 76, núm. 65.

CREIXELL, L.
1974: *Diccionari bàsic francès-català*. Centre Pluridisciplinari d'Estudis Catalans, Centre Universitari, Perpinyà. 1974.
1991: *Ideologia de la llengua*. Sant Joan i Barres, hivern 76, núm. 62.

GIFREU, J. i COROMINAS, M.
1991: *Construir l'espai català de comunicació*. Generalitat de Catalunya, Centre d'Investigació de la Comunicació. 1991.

GRAU, P.
1967: *Une enquête du Club Unesco du Lycée Arago sur la situation de la langue catalane en Rousillon*. Conflent, núm. 40. 1967.

MANZANARES, P.
1988: *Nova cançó Nort-catalana*. Festes de cultura Pompeu Fabra, Centre Cultural Català, Perpinyà 1988.

LA NOVA FALÇ
1986: *El català a la premsa no diària de Catalunya Nord*. Comunicació al segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Sant Joan i Barres, núm. 97-98-99, abril 1986.

PLANES, L. i BIOSCA, M.
----: *El petit llibre de Catalunya Nord*.

ROURE, P.
1961: *Requête à l'adresse de MM. les maires et conseillers municipaux du Roussillon, de Cerdagne, de Conflent et de Vallespir*. Sant Joan i Barres, núm. 7-9. 1961.

SANT JOAN I BARRES
1974-77: Núm. 55, Juny 1974. Núm. 66, hivern 1977.

TERRA NOSTRA
1977: *El català a l'escola primària*. Núm. 25. 1977.

VALLS, M.
1982: *La realitat a la narrativa nord-catalana*. Sant Joan i Barres, primavera-estiu 1982.

VASSAILLS, G.
1979: *Vocabulari català à l'usage des instituteurs et institutrices des Pyrénées Orientales*. CIRSCE. 1979.

VERDAGUER, P.

1974: *El català al Rosselló*. Barcino, Col.lecció Tramuntana, Barcelona. 1974.

1976: *Del voluntarisme a la sociologia o sobre la situació lingüística a Rosselló*. Sant Joan i Barres. Primavera-estiu 76, núm. 63-64.

1978: *Les lletres de l'oncle Enric i els missatges de l'extraterrestre*. Perpinyà. 1978.

V CONSIDERACIONS FINALS

Els treballs precedents ens han ofert una imatge succinta, però prou completa, de l'evolució de la llengua catalana en els diferents territoris on és parlada i de les actuacions que hi han desplegat els poders públics en les seves respectives polítiques lingüístiques. En rigor, per tant, aquestes consideracions finals no serien estrictament indispensables: cadascú, amb la informació aportada sobre cada un dels Països Catalans, pot extreure'n les seves pròpies conclusions.

Tot i això, sense ànim de substituir aquesta valoració personal de cada lector, hem cregut convenient de cloure l'informe amb unes consideracions de caràcter general, que ens permetessin destacar alguns aspectes de l'evolució recent i de la situació actual de la nostra comunitat lingüística, convençuts que ens trobem en un moment crucial per a l'esdevenidor del català. Aquesta seria, probablement, la primera constatació que podríem extreure de la lectura dels diversos estudis: la perspectiva dels anys transcorreguts després de la implantació dels nous règims autonòmics i l'horitzó de la integració europea propicien -i gairebé reclamen- una readaptació dels punts de vista inicials, en aquest nou tombant del camí.

En certa manera, doncs, podem entendre el nostre informe com una base per analitzar si, en cada cas, el sistema político-administratiu s'ha mostrat capaç de resoldre les necessitats de la nostra comunitat lingüística. Els objectius de política lingüística proposats a la societat, ¿han satisfet les aspiracions col.lectives? ¿Hi ha hagut prou adequació i coherència entre els objectius declarats i els mitjans mobilitzats per aconseguir-los? En definitiva: ¿es pot dir que la nostra comunitat lingüística es troba en vies d'assegurar-se un futur de normalitat?

Ja fa alguns anys que s'ha obert una notable controvèrsia pública entorn d'aquestes qüestions, però si és cert que el desacord entre les posicions es manté, almenys en uns aspectes bàsics sembla que hi ha coincidència: la situació actual del català és encara pertot insatisfactòria, i persisteixen amenaces importants i nombroses sobre el seu futur. Cal reconèixer, amb tot, que les situacions en els diversos Països Catalans són tan heterogènies que difícilment podríem formular un balanç globalment vàlid.

D'entrada, els objectius de les polítiques lingüístiques s'inscriuen en marcs legals força desiguals, que en algun cas representen limitacions importantíssimes, tant per a l'abast de les intervencions com en les competències i els mitjans disponibles. Des d'aquest punt de vista, només un Estat -Andorra- assumeix plenament el català com a llengua constitutiva o nacional (i a més a títol exclusiu). Aquesta consideració comporta implícitament que l'Estat andorrà, com a màxima institució de la comunitat política, s'identifica amb la llengua i adquireix el compromís de garantir el seu futur.

Tots els altres estats on el català és històricament parlat releguen la nostra llengua a un estatus secundari -i per tant desigual- respecte a la llengua oficial exclusiva que han adoptat. La Constitució Espanyola deixa en mans de les comunitats autònomes la declaració d'oficialitat de les seves llengües respectives i sols assumeix un vague compromís de respecte i protecció de la diversitat lingüística, poc tranquil.litzador per al nostre futur, a la vista de l'aplicació pràctica que se n'ha fet fins ara. Apuntem, només que sigui de passada, la necessitat de reclamar l'explicitació d'una política lingüística estatal, en la qual la protecció i el respecte es concretin i puguin ser valorats. Cal ser conscients que el català és la segona llengua de l'Estat, oficial per a uns deu milions de ciutadans (la quarta part del total estatal). No és lògic que les institucions polítiques estatals, comunes als diferents pobles de l'Estat (tant les Corts com els Ministeris o els Tribunals), siguin reservades en exclusiva al castellà, que també és l'única llengua oficial al seu territori, mentre en canvi les altres llengües han de compartir l'oficialitat amb el castellà en els seus territoris respectius.

La doble oficialitat establerta pels Estatuts de Catalunya, la Comunitat Valenciana i les Illes Balears intentava reequilibrar aquesta desigualtat, per mitjà de l'èmfasi en el caràcter de 'llengua oficial pròpia' atribuït al català en el seu territori històric. El preàmbul de la Llei de normalització lingüística de les Balears és ben explícit en la interpretació que els legisladors volien del règim de doble oficialitat:

> *"La llengua catalana i la llengua castellana són totes dues llengües oficials de la Comunitat Autònoma, amb el mateix rang, si bé de naturalesa diferent: l'oficialitat de la llengua catalana es basa en un estatut de territorialitat, amb el propòsit de mantenir la primacia de cada llengua en el seu territori històric. L'oficialitat del castellà,*

establerta per la Constitució a tot l'Estat, es basa en un estatut personal, a fi d'emparar els drets lingüístics dels ciutadans, encara que la seva llengua no sigui la pròpia del territori."

La realitat, però, és que la legislació autonòmica no ha extret tota la potencialitat de la condició de llengua pròpia i que els òrgans estatals han tendit a minimitzar o ignorar el seu sentit. Simptomàticament, en canvi, els adversaris de la normalització lingüística fa temps que l'han convertit en centre dels seus atacs, més conscients que nosaltres mateixos de la importància dels seus efectes jurídics.

La manca absoluta d'oficialitat del català en els altres territoris és prou eloqüent respecte a la insuficiència no ja de les polítiques lingüístiques, sinó del seu mateix marc jurídic i institucional. En aquestes zones, el futur del català és extremament precari.

Davant d'aquestes limitacions en l'estatus jurídic, els esforços per legitimar la primacia del català en el seu territori i la seva igualtat respecte a qualsevol altra llengua en els espais polítics compartits -infraestatals (com és el cas d'Aragó), estatals (Espanya) o supraestatals (Europa)- representen un dels punts clau del nostre futur, i mereixerien més atenció que la que han rebut fins ara en les diverses polítiques lingüístiques. La seva consecució, en canvi, no pot resultar fàcil tenint en compte la posició minoritària dels diversos Països Catalans en la formació de les respectives voluntats estatals. El camí més viable sembla consistir en l'enfortiment de la posició del català a l'interior del seu propi territori i l'aprofitament de les tendències exteriors -estatals o europees- favorables al plurilingüisme igualitari. I aquesta ha estat l'orientació primordial de les polítiques lingüístiques autonòmiques, si bé amb graus molt diversos d'impuls institucional.

L'extensió dels coneixements de català ha estat probablement l'objectiu preferent de la major part de les polítiques lingüístiques. La forta presència de contingents no catalanoparlants i el desconeixement formal de la llengua pels mateixos que la sabien parlar justificaven sens dubte un esforç important en aquest sentit. Tot i això, no és segur que els resultats tinguin l'abast i la continuïtat necessaris. Per exemple, l'absència del català en amplis sectors de l'educació infantil pot implicar dèficits inicials difícilment recuperables; la poca utilització del català com a llengua

vehicular de l'ensenyament fa que no se n'arribi a tenir un domini actiu suficient; la motivació per a l'aprenentatge de català pot disminuir si no hi ha un progrés perceptible del seu ús públic; etc. Encara que les polítiques d'ensenyament siguin les més desenvolupades, no hi manquen evolucions preocupants.

Quant a les dades generals de coneixements de català, val la pena subratllar-ne alguns aspectes. El cens de 1986, per exemple, va revelar que els parlants de català representen encara la major part de la població dels Països Catalans: un fet que hauríem de tenir ben present per no deixar-nos reduir al tracte de minoria a dins del nostre territori. D'altra banda, la xifra global de parlants (uns sis milions) ens permet assegurar la plena viabilitat d'una comunitat lingüística de dimensions superiors a diverses llengües d'estat. També les tendències generals semblen favorables, encara que el català es troba en alguns llocs (l'Alguer, Catalunya Nord) en situació límit: les dades de 1991, tan sols parcialment conegudes en acabar aquest informe, indiquen un creixement en els percentatges relatius a Catalunya, on el 68% de la població (64% el 1986) sap parlar el català i el 40% és capaç d'escriure'l (31,5% el 1986). Un dels problemes principals de la política lingüística consisteix precisament a transformar en ús lingüístic actiu aquesta capacitat potencial d'usar el català.

Pel que fa a l'extensió de l'ús de la llengua, les polítiques s'han centrat en les entitats dependents del sector públic, en les quals era més viable una intervenció regulativa: l'administració, el sistema educatiu, els mitjans de comunicació de titularitat autonòmica... Com a conseqüència de graus diferents de voluntat política, l'abast dels objectius i dels resultats ha estat força més reduït a les Balears i el País Valencià que a Catalunya, on l'ús del català en aquests camps esdevé progressivament general.

En canvi, les intervencions de normalització lingüística en el sector privat -empreses, comerços, indústries culturals, etc.- s'han limitat a campanyes de sensibilització i mesures de foment i suport. La protecció jurídica dels drets lingüístics dels consumidors -el seu dret a ser atesos i informats en català, oralment i per escrit- s'ha convertit en una necessitat de primer ordre, en importància i en urgència. I no sols ho reclama la igualtat en l'exercici dels drets lingüístics personals dels ciutadans catalanoparlants i castellanoparlants, sinó que ho facilita l'accés al mercat de treball de les generacions que han estudiat català . La sociolingüística, d'altra banda,

ens indica que la clau de l'ús social del català és la modificació gradual del funcionament lingüístic dels organismes -no sols públics, sinó també privats-, ja que són els principals difusors de models de comportament lingüístic per als individus. Afegim que, com apunten diversos dels informes precedents, la demanda social de català en aquest àmbit de les relacions sòcio-econòmiques va molt per davant de l'ús real i comprovarem que tot apunta a la mateixa conclusió: cal una intervenció a gran escala que demani i faciliti a les empreses la selecció de nou personal lingüísticament competent, el perfeccionament lingüístic del personal i l'ús creixent del català en les comunicacions amb el públic.

En aquesta perspectiva, voldríem subratllar també la importància decisiva de comptar amb el que podríem anomenar una bona infrastructura lingüística: models per als diversos usos especialitzats de la llengua, professionals per als diferents tipus de serveis lingüístics i sistemes de tractament de la informació adaptats al català. El desenvolupament de les indústries de la llengua no ha merescut encara gaire atenció en les polítiques lingüístiques. Per contra, es tracta d'una base tecnològica indispensable per a la viabilitat futura del català.

No voldríem acabar aquests comentaris sense referir-nos a un altre dels dèficits més acusats de les polítiques lingüístiques relatives a la llengua catalana: l'absència d'un marc de cooperació entre els Països Catalans en aquest camp.

L'existència d'alguns acords puntuals i bilaterals de col.laboració no pot suplir aquesta manca d'institucionalització de la nostra comunitat lingüística. I si bé cal reconèixer que l'objectiu plantejat el 1986 per les conclusions del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana -una coordinació general i a quatre nivells: executiu, parlamentari, administratiu i acadèmico-cultural- era difícilment assolible com a punt de partida, no és menys cert que alguns avanços més haurien estat possibles des d'aleshores. Almenys, el potenciament de la cooperació acadèmica i cultural que ja representen entitats com l'Institut d'Estudis Catalans o la Federació Llull (`Omnium Cultural, Acció Cultural del País Valencià i Obra Cultural Balear), o la subscripció d'acords generals de cooperació entre els governs inicialment interessats, oberts a futures incorporacions de les institucions de moment reticents. La macroregió europea Catalunya-

Migdia/Pirineus-Llenguadoc/Rosselló pot representar un precedent digne d'emulació en l'àmbit lingüístic.

La consolidació de la nostra comunitat lingüística com un tot unitari -una unitat articulada i respectuosa amb la diversitat interna- es fa indispensable, tant per a la consecució d'un mercat lingüístic interior normal per als nostres productes, serveis i professionals, com per al reconeixement de la nostra igualtat respecte a les altres comunitats lingüístiques de l'Estat, d'Europa i del món.

Confiem que el nostre informe, encara que modestament, serveixi per aprofitar millor les oportunitats favorables al futur de la nostra llengua i per superar les amenaces que encara l'assetgen.

Isidor Marí